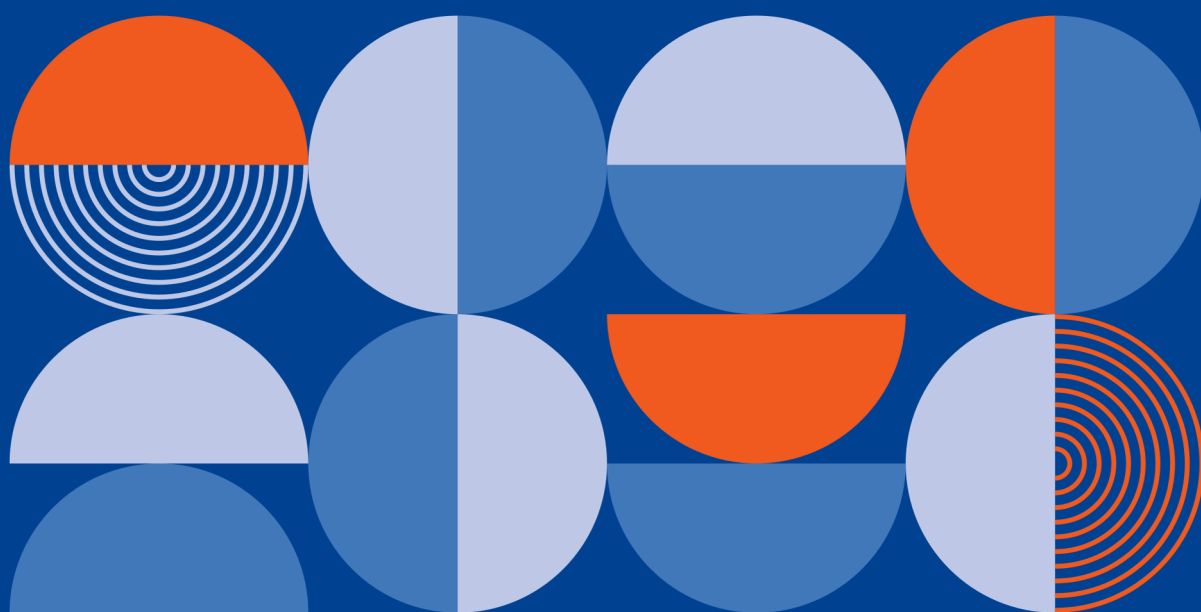

STANJE I PERSPEKTIVE UPOTREBE SISTEMA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U PRAVOSUĐU U REPUBLICI SRBIJI

Prof. dr Đorđe Krivokapić
Andrea Nikolić

Beograd, maj 2025.

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Stavovi izraženi u njoj ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropske unije i Saveta Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 reči), osim za komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se izvod ne koristi izvan konteksta, da ne daje nepotpune informacije, niti na neki drugi način dovodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj prirodi, obimu ili sadržaju teksta.

Izvor teksta je uvek obavezno navesti na sledeći način "©Savet Evrope, 2025". Sve druge zahteve za reprodukciju/prevod dela ili celog teksta, treba uputiti na Direktoratu za komunikacije, Savet Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na ovu publikaciju treba uputiti na adresu:
Department for the Implementation of Human Rights, Justice and Legal Co-operation Standards

Council of Europe
Department for the Implementation of Human Rights, Justice and Legal Co-operation Standards
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Savet Evrope, maj 2025. Sva prava zadržana. Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima.

Суфинансира
Европска унија

ЕВРОПСКА УНИЈА

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Суфинансира и спроводи
Савет Европе

Stanje i perspektive upotrebe sistema veštačke inteligencije u pravosuđu u Republici Srbiji

---

Autori:

Prof. dr Đorđe Krivokapić

Andrea Nikolić

Stanje i perspektive upotrebe sistema veštačke inteligencije u pravosuđu u Republici Srbiji

U Izveštaju će detaljno biti analizirana trenutna praksa korišćenja veštačke inteligencije u pravosuđu, ali će biti postavljena i teorijska osnova koja je neophodna za bolje razumevanje sistema veštačke inteligencije, prednosti njenog korišćenja, kao i rizika koje ona nosi sa sobom. Biće prikazan trenutni pravni okvir regulisanja sistema veštačke inteligencije u Republici Srbiji, ali i pravni okvir regulisanja sistema veštačke inteligencije na nivou Evropske unije, kao i drugi međunarodno prihvaćeni standardi u ovoj oblasti, koji mogu služiti kao smernice za dalju regulaciju.

Dodatno, kroz vođenje polustrukturisanih intervjuova biće ispitani stavovi u vezi sa korišćenjem sistema veštačke inteligencije u pravosuđu. Naime, kroz intervjuove sa nosiocima pravosudnih funkcija, njihovim saradnicima, pomoćnim osobljem u pravosuđu, advokatima i predstavnicima drugih relevantnih organizacija civilnog društva će se identifikovati i verifikovati stavovi prema upotrebi veštačke inteligencije u pravosuđu i njenom potencijalnom korišćenju u procesu reforme pravosuđa, kao i da li, odnosno na koji način, veštačka inteligencija može poboljšati položaj osoblja u pravosuđu.

Cilj izveštaja je analiza realnih potreba pravosudnog sistema u vidu razvoja i upotrebe specifičnih sistema veštačke inteligencije u pravosuđu, sa fokusom na predstavljanje mogućih potencijala modernih tehnologija i podataka koji su na raspolaganju pravosudnom sistemu, a na osnovu kojih se mogu razviti napredni sistemi veštačke inteligencije za pomoć efikasnijem radu sudova i tužilaštva. Na kraju, biće predstavljene preporuke za razvoj sistema različitih nivoa klasifikacije rizika sa odgovarajućim obrazloženjima i procenom troškova i drugih uslova usklađivanja sa relevantnim propisima. Krajnji cilj jeste mapiranje alata čije bi usklađivanje sa propisima bilo jako komplikovano ili skupo, pa bi njihov razvoj trebalo izbegavati, dok akcenat treba staviti na razvoj onih sistema veštačke inteligencije koji bi mogli da utiču na povećanje efikasnosti pravosuđa, a koje je moguće razviti u kraćem roku, bez većih poteškoća.

Sadržaj izveštaja

Stanje i perspektive upotrebe sistema veštačke inteligencije u pravosuđu u Republici Srbiji	2
1. Regulacija veštačke inteligencije	4
1.1. Mogući pravci regulacije veštačke inteligencije	4
1.2. Relevantni pravni okvir regulisanja veštačke inteligencije.....	6
1.2.1. Regulisanje veštačke inteligencije na nivou Evropske unije	6
1.2.2. Međunarodni standardi za razvoj i primenu veštačke inteligencije	7
1.2.3. Regulisanje veštačke inteligencije u Srbiji	9
2. Definicija sistema veštačke inteligencije	10
3. Klasifikacija rizika sistema veštačke inteligencije prema AI Act-u	13
4. Upotreba sistema veštačke inteligencije u pravosuđu i njihova klasifikacija prema riziku koji mogu da prouzrokuju.....	14
4.1. Niskorizični sistemi veštačke inteligencije u pravosuđu	15
AI sistemi usmereni ka upravi (administrativnom osoblju) u pravosuđu	16
AI sistemi usmereni ka nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima	17
4.2. Sistemi veštačke inteligencije ograničenog rizika u pravosuđu	18
AI sistemi usmereni ka građanima (korisnicima usluga pravosuđa)	18
AI sistemi usmereni ka upravi (administrativnom osoblju) u pravosuđu	19
AI sistemi usmereni ka nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima	20
4.3. Visoko rizični sistemi veštačke inteligencije u pravosuđu	21
AI sistemi usmereni ka građanima (korisnicima usluga pravosuđa)	21
AI sistemi usmereni ka upravi/administraciji u pravosuđu	22
AI sistemi usmereni ka nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima	24
5. Rezultati polustrukturisanih intervjua sa nosiocima pravosudnih funkcija i drugim relevantnim akterima u pravosuđu	26
6. Preporuke za razvoj i upotrebu sistema veštačke inteligencije u pravosuđu	31
Kreiranje baze podataka kroz anonimizacije svih dostupnih podataka	32
Podrška upravi pravosudnih institucija za obavljanje administrativnih poslova u početnim fazama postupka	33
Podrška saradnicima nosilaca pravosudnih funkcija	33
Podrška nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima u pogledu pretrage pravnih izvora i ranije prakse	33
Prava građanima kroz razvijanje virtuelnih asistenata u cilju olakšavanja ostvarivanja njihovih	34

1. Regulacija veštačke inteligencije

Imajući u vidu da se kapaciteti i opseg delovanja veštačke inteligencije sve više povećavaju potrebno je unaprediti poverenje u nove tehnologije. Neophodno je da implementaciji tehnologije prethodi detaljna procena uticaja korišćenja te tehnologije na osnovna ljudska prava, kao i uspostavljanje adekvatnih standarda za odgovornu primenu sistema veštačke inteligencije, kao i adekvatnih mera nadzora njihove primene. Uspostavljanje i obezbeđivanje primene standarda omogućava veću pravnu sigurnost kada je u pitanju primena sistema veštačke tehnologije u bilo kojoj oblasti, a naročito u pravosuđu.

1.1. Mogući pravci regulacije veštačke inteligencije

U industriji informacionih tehnologija je do pre desetak godina vladalo veoma liberalno okruženje u kontekstu regulisanja i primene veštačke inteligencije. Naime, nisu postojali posebni propisi koji su regulisali veštačku inteligenciju, a razvoj veštačke inteligencije je bio prepušten tržištu. Naime, privredni subjekti su u skladu sa svojim potrebama i interesima razvijali sisteme veštačke inteligencije. Potrebe privrednih subjekata su uticale na to koje će se tehnike veštačke inteligencije koristiti i na koji način će se one primenjivati, jer su se proizvodnja i primena svodile na zadovoljenje potreba klijenata. To dalje znači da su se u praksi inovativna rešenja implementirala bez detaljnih procena efekata primene takvih rešenja.

Regulisanju veštačke inteligencije se može pristupiti *a priori* ili *ad hoc*. *A priori* pristup se prevazilazi, dok *ad hoc* regulisanje podrazumeva regulisanje "od slučaja do slučaja". Kao što je slučaj sa svim novim tehnologijama, ni kod veštačke inteligencije nije moguće unapred

Zagovornici *ad hoc* pristupa su stava da ne treba pristupati pravnom regulisanju sve dok se predvideti sve moguće rizike koji mogu nastati u praksi u vezi sa njenom primenom. u praksi

ne pojavi problem za koji je potrebno naći adekvatno rešenje. Ovakvo rešavanje nastupanja rizika, te je dosta teže za sprovođenje u odnosu na sveobuhvatnu *a priori* regulaciju. Iz tog razloga, *ad hoc* pristup generalno treba izbegavati, osim u slučajevima koji su veoma specifični i zahtevaju specifičan pristup i drugačiji vid regulisanja.

Regulisanju veštačke inteligencije se može pristupiti na nekoliko načina, uključujući sledeće

•
forme regulacije, koji će ukratko biti objašnjeni u nastavku:

- Opšti pravni režim;
- Sektorska regulativa;
- Horizontalni propisi;
- Etički kodeksi;
- Interne politike;
- Standardi i protokoli.

zakonom ili ne, na nju će se nesporno primenjivati pojedina **opšta pravna pravila**, pre svega Pre svega, nezavisno od činjenice da li je veštačka inteligencija regulisana posebnim građanskog i krivičnog prava. Građanska i krivična odgovornost su postavljene *ex post*, odnosno postavljena su tako da se prvo analizira posledica i utvrđuje se da li je šteta nastupila, pa uzročno posledično pokušavamo da nađemo uzrok, da bi se tek na kraju,

uzimajući u obzir uzrok nastupanja štete, utvrdila sankcija. *Ex post* sistemi ostavljaju tržištu

sve više povećavaju, postaje sve značajnije uvesti *ex ante* analizu, odnosno obaveznu da pokaže koji su potencijalni rizici. Međutim, kako se rizici sistema veštačke inteligencije prethodnu analizu rizika.

Veštačku inteligenciju mogu regulisati i same kompanije čija je delatnost razvoj ovakvih sistema, kao i nuđenje usluga koje uključuju sisteme veštačke inteligencije. One to obično **interne politike** čine u interesu postizanja veće reputacije i boljeg pozicioniranja na tržištu,

Podatku, veštačka inteligencija se može regulisati **sektorskim propisima**, koji predviđaju dodatne zahteve za određenu primenu sistema, odnosno uslove koje treba da ispune sistemi

moguće je i regulisanje putem **horizontalnih propisa**. Na nivou Evropske unije se pristupilo veštačke inteligencije da bi mogli da se koriste u određenoj industriji. Nasuprot tome,

horizontalnom regulisanju zasnovanom na proceni rizika, koji ćemo u nastavku detaljnije

General Data Protection Regulation objasniti. Primer horizontalnog propisa je i Opšta uredba

o zaštiti podataka o ličnosti (eng.

, u daljem tekstu: GDPR) koja na evropskom nivou

reguliše oblast zaštite podataka o ličnosti i primenjuje se na sva lica koja poseduju i obrađuju podatke o ličnosti nezavisno od industrije u okviru koje posluju. Srbija je donela nacionalni zakon koji reguliše istu materiju – Zakon o zaštiti podataka o ličnosti. GDPR je prvi propis koji je ozbiljno usao u razmatranje uticaja veštačke inteligencije na raznim aspektima obrada podataka. Takve mere bi podrazumevale smanjenje količine podataka koji se obrađuju, anonimizaciju podataka i dr. Zahtevnost GDPR-a, kao i visina zaprećenih kazni navodi proizvođače sistema veštačke inteligencije na pokušaj razvoja sistema koji neće koristiti podatke o ličnosti. Međutim, usled uobičajene svrhe ovih sistema to je moguće u vrlo ograničenom broju slučajeva. Anonimizacija podataka o ličnosti je jedan od načina za izbegavanje primene GDPR-a, no treba imati u vidu da ukoliko sistem mašinskog učenja koristi velike količine podataka, u nekim situacijama sistem će biti sposoban da ih opet poveže i anonimizovane podatke učini podacima o ličnosti. Takođe, postoji paradoks principa minimizacije, koji predviđa prikupljanje i obradu samo onoliko podataka koliko je to neophodno za ostvarenje svrhe koja je utvrđena. Logika iza mašinskog učenja je potpuno drugačija i podrazumeva obradu velike količine podataka kako bi odluke koje sistem donosi bile što ispravnije. Dalje, svrha obrade podataka mora da se utvrdi na početku procesa, a sva dalja obrada podataka mora da bude u vezi sa svrhom koja je inicijalno navedena. Dakle, postoji ograničenost svrhom, pa je otežano menjati svrhu tokom procesa obrade podataka.

Veštačku inteligenciju je moguće regulisati i putem **etičkih standarda i principa**. Etičkim smernicama za razvoj i upotrebu veštačke inteligencije se najčešće regulišu privatnost,

odgovornost, bezbednost, transparentnost, jednakost, profesionalna odgovornost promocija, odnosno veća zaštita ljudskih prava. O njima će biti više reči u nastavku, a poštovanje etičkih standarda je veoma značajno za funkcionisanje pravosuđa gde se zahteva poštovanje etičkih pravila. Etičkim pravilima u pravosuđu se utvrđuju standardi ponašanja sudija u cilju očuvanja i unapređenja dostojanstva i ugleda sudije i sudstva, pa primena etičkih standarda za korišćenje veštačke inteligencije ne bi bila iznenađujuća.

i šire, osiguravajući da sistemi veštačke inteligencije poštuju osnovna ljudska prava, standard bezbednosti i etičke principe, propisujući različite obaveze u zavisnosti od vrste rizika sistema veštačke inteligencije.

1.2.2. Međunarodni standardi za razvoj i primenu veštačke inteligencije

Razne međunarodne organizacije su preuzele inicijativu i načinile značajnije korake u cilju razvoja standarda veštačke inteligencije, koji su kasnije postali uzor za regulisanje veštačke inteligencije na globalnom nivou, između ostalog, Savet Evrope, UNESCO, OECD, i dr. Uspehu ovih standarda je doprineo konsultativni proces koji je uključivao, pored pomenutih međunarodnih organizacija, i predstavnike civilnog društva, poslovnog sektora i akademske

zajednice. **Savet Evrope** 2024. godine, nakon dve godine rada, usvojio **Okvirni sporazum o veštačkoj inteligenciji i ljudskim pravima, demokratiji i vladavini prava** (eng *The Council of Europe Framework Convention on artificial intelligence and human rights,*

democracy, and the rule of law

J. Na njemu su radili predstavnici nacionalnih vlada država članica Saveta Evrope, Evropske unije, zatim nekoliko država koje nisu članice, ali i predstavnici privatnog sektora, civilnog društva i akademske zajednice, koji su učestvovali kao posmatrači, kako bi se izradio ovaj sporazum.

Ovaj sporazum predstavlja prvi međunarodno pravno obavezujući sporazum koji ima za cilj osiguranje poštovanja ljudskih prava, vladavinu prava i primenu demokratskih pravnih standarda prilikom razvoja, dizajna i primene veštačke inteligencije. Definicija sistema veštačke inteligencije je veoma sličan definiciji predviđenoj u AI Act-u i OECD Principima. Usvojeni sporazum Saveta Evrope postavlja pravni okvir koji pokriva čitav životni ciklus AI sistema i bavi se rizicima koje oni mogu prouzrokovati, a posebno je značajan, jer predviđa sistem zasnovan na riziku, slično kao AI Act. Tako, Konvencija predviđa opšte obaveze, među kojima su obaveza zaštite ljudskih prava, koje su utvrđene važećim međunarodnim standardima i nacionalnim pravom, obaveza očuvanja nezavisnosti i efikasnosti demokratskih institucija i procesa, uključujući princip podele vlasti, poštovanje nezavisnosti pravosuđa i pristupa pravdi. Ovde se pravi jasna veza sa primenom sistema veštačke inteligencije u pravosuđu. Zahteva se i utvrđivanje odgovornosti za eventualnu štetu koja nastane usled primene veštačke inteligencije, kao i poštovanje jednakosti, uključujući rodnu ravnopravnost, zabranu diskriminacije i prava na privatnost.

Dodatno, sporazum predviđa i dodatne zahteve transparentnosti i nadzora naročito u slučajevima sadržaja generisanog od strane sistema veštačke inteligencije. Predviđaju se i odgovarajuće mere za identifikaciju, procenu, prevenciju i ublažavanje mogućih rizika, naročito uzimajući u obzir uticaj koji sistemi veštačke inteligencije mogu imati na ljudska prava, demokratiju i vladavinu prava. Te mere, između ostalog, uključuju analizu predviđene upotrebe sistema veštačke inteligencije, ozbiljnost i verovatnoću potencijalnih uticaja, kontinuirano praćenje rizika i negativnih uticaja na ljudska prava, demokratiju i vladavinu prava, vođenje evidencija i dokumentaciju rizika, mogućih uticaja, kao i testiranje sistema veštačke inteligencije pre nego što budu prvi put korišćeni i kada budu značajno modifikovani. Na kraju, ukoliko se proceni da su rizici koje AI sistemi proizvode nespojivi sa standardima ljudskih prava, osnovim načelima demokratije ili vladavinom prava, takvi sistemi treba da budu zabranjeni. Predviđa se i da svaka strana ugovornica ovog sporazuma treba da uspostavi određeni mehanizam za nadzor nad usklađenosti sa obavezama koje su propisane u sporazumu.

Kao što je to slučaj i u nekim drugim propisima, i u Sporazumu o veštačkoj inteligenciji Saveta Evrope se ističe značaj promocije digitalne pismenosti i podsticanja digitalnih veština za sve nivoje populacije, uključujući i usmeravanje ka specifičnim stručnim veštinama koje se zahtevaju za identifikaciju, procenu, prevenciju i ublažavanje rizika koje stvaraju sistemi

veštačke inteligencije. **Konsultativno veće evropskih sudija** (eng. *Consultative Council of European Judges*, u daljem tekstu *CCJE*)

), savetodavno telo Saveta Evrope, ima zadatak da se bavi pitanjima koja se odnose na nezavisnost, nepristrasnost i stručnost sudija. Specifičnost ovog tela je da je postupanjem sudija, među kojima se nalazi **Magna carta sudija - osnovna načela** (eng. *Magna Carta of Judges*), u okviru koje se garantuje sudijska nezavisnost, pristup pravdi i transparentnost, etički principi, i dr.² Još 2011. godine, Konsultativno veće evropskih sudija izradilo je **Mišljenje br. 14 (2011) pod nazivom "Pravosuđe i informacione tehnologije - IT"** (eng. *CCJE Opinion No. 14 (2011): Justice and information technologies - IT*)

), u okviru koje se garantuje sudijska nezavisnost, pristup pravdi i transparentnost, etički principi, i dr.²

Još 2011. godine, Konsultativno veće evropskih sudija izradilo je **Mišljenje br. 14 (2011) pod nazivom "Pravosuđe i informacione tehnologije - IT"** (eng. *CCJE Opinion No. 14 (2011): Justice and information technologies - IT*)

).3 Ovo mišljenje se ne bavi primarno

tehničkim aspektima informaciono-komunikacionih tehnologija, već razmatra uticaj koji tehnologije imaju na pristup pravdi, vladavinu prava, nezavisnost sudija i pravosuđa, funkcionisanje sudova, kao i na prava i obaveze stranaka. Naglašava se značaj informaciono-komunikacionih tehnologija kao alata za unapređenje sprovođenja pravde, olakšavanje pristupa sudu i jačanje zaštitnih mehanizama utvrđenih u članu 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima: pristup pravdi, nepristrasnost, nezavisnost sudije, pravičnost i razumna dužina postupaka. Međutim, ovo mišljenje je izrađeno u vreme kada su informaciono-komunikacione tehnologije bile u ranoj fazi razvoja.

Krajem 2023. godine, Konsultativno veće evropskih sudija usvojilo je **Mišljenje br. 26 pod nazivom "Korak napred: upotreba pomoćnih tehnologija u pravosuđu"** (eng. *CCJE Opinion No. 26 (2023): Moving forward: the use of assistive technology in the judiciary*)

).4

Mišljenje br. 26 imalo je za cilj da analizira prednosti i nedostatke korišćenja pomoćnih tehnologija u pravosuđu, te da naglasi značaj razvoja i korišćenja tehnologije na način koji održava osnovne principe vladavine prava. Prilikom izrade ovog mišljenja analizirana su prethodno doneta mišljenja, kao i drugi relevantni propisi, među kojima je i AI Act. Cilj izrade principa sadržanih u ovom mišljenju je povećanje efikasnosti pravosuđa kroz bolji pristup pravdi, uz održavanje sudske nezavisnosti i povećanje poverenja javnosti u pravosuđe.

Još 2018. godine, **Evropska komisija za efikasnost pravosuđa** (eng. *Council of Europe*)

, u daljem tekstu: CEPEJ) je donela **Evropsku**

(eng. *European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial*

okruženju

systems and their environment)

).5 Savet Evrope je prihvatio ovaj dokument kao prvi evropski standard koji definiše etičke principe u vezi sa upotrebom veštačke inteligencije u pravosudnim sistemima. Povelja pruža korisne smernice koje mogu značiti nosiocima brzi razvoj veštačke inteligencije i njen potencijalni uticaj na nacionalne pravosudne sistema. pravosudnih funkcija, drugim zaposlenima u pravosuđu, ali i zakonodavcima imajući u vidu

² <https://rm.coe.int/2010-ccje-magna-carta-anglais/168063e431>

³ <https://rm.coe.int/168074816b>

⁴ <https://rm.coe.int/ccje-opinion-no-26-2023-final/1680adade7>

⁵ <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

Stav CEPEJ-a je da primena veštačke inteligencije u pravosuđu može doprineti poboljšanju efikasnosti i kvaliteta rada pravosuđa, ali da mora biti korišćena na odgovoran način koji je u skladu sa osnovnim pravima utvrđenim u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i Konvenciji Saveta Evrope o zaštiti ličnih podataka. U tom smislu, neophodno je osigurati da veštačka inteligencija ostane alat u službi opšteg interesa i da se koristi na način koji ne ugrožava ljudska prava. Povelja je utvrdila **pet principa** koji se moraju poštovati prilikom korišćenja sistema veštačke inteligencije u pravosuđu, među kojima su: princip poštovanja osnovnih prava, princip nediskriminacije, princip kvaliteta i sigurnost, princip transparentnosti, nepristrasnosti i pravičnog tretmana, princip kontrole korisnika. Princip poštovanja osnovnih prava podrazumeva da se mora osigurati da se kroz dizajn, razvoj i upotrebu AI sistema poštuju osnovna ljudska prava. Princip nediskriminacije znači da se moraju poštovati odgovarajući standardi kako bi se sprečila bilo kakva diskriminacija između pojedinaca ili grupa pojedinaca. Princip kvaliteta i sigurnosti podrazumeva da se obrada sudskih odluka i podataka koji su na raspolaganju pravosuđu mora sprovoditi korišćenjem sertifikovanih izvora i proverenih i tačnih podataka u sigurnom tehnološkom okruženju. Princip transparentnosti, nepristrasnosti i pravičnog tretmana zahteva da se obrada podataka obavlja na način koji je razumljiv korisnicima, uz sva potrebna obaveštenja u vezi sa obradom, kao i da se omogući nadzor nad predmetnom obradom. Na kraju, kontrola korisnika omogućava korisnicima da budu adekvatno informisani i da mogu da kontrolišu obradu ličnih podataka.

1.2.3. Regulisanje veštačke inteligencije u Srbiji

Imajući u vidu nastojanje Republike Srbije da pristupi Evropskoj uniji i potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, koji obavezuje Srbiju da uskladi svoje nacionalno zakonodavstvo sa zakonodavstvom Evropske unije, ova Uredba o veštačkoj inteligenciji (AI Act) ima veliki značaj za Srbiju. Određene korake u cilju usklađivanja zakonodavstva u vezi sa regulisanjem veštačke inteligencije Srbija je već preuzela. Srbija je prva zemlja u jugoistočnoj Evropi, koja je 2019. godine usvojila **Strategiju razvoja veštačke inteligencije**

u Republici Srbiji

za period 2020-2025. godina, dok je na leto 2024. godine doneta nova Strategija razvoja veštačke inteligencije za period od 2024 do 2030. godine, u vreme donošenja, predstavljala kao jedan od najvažnijih strateških dokumenata za Srbiju. Takođe, **pouzdana i odgovorne veštačke inteligencije**, po uzoru na prethodno donete evropske etičke smernice.

U julu 2024. godine formiran je **Savet za veštačku inteligenciju**, čiji je zadatak da usklađuje i koordinira aktivnosti na sprovođenju strateškog okvira iz oblasti razvoja veštačke inteligencije, kao i da prati realizaciju planiranih mera i aktivnosti, da prati stanje regulacije razvoja i primene veštačke inteligencije u svetu. Savet će imati i savetodavnu ulogu, pa će, između ostalog, pripremati predloge, preporuke i standarde, davati mišljenja i stručna obrazloženja o pitanjima iz oblasti razvoja i primene veštačke inteligencije u Republici Srbiji. Na kraju, zadatak Saveta je da prati izradu zakona i podzakonskih akata koji se odnose na razvoj i primenu veštačke inteligencije. S tim u vezi, formirana je i Rada grupa za pisanje prvog nacrtu Zakona o veštačkoj inteligenciji po uzoru na AI Act.

2. Definicija sistema veštačke inteligencije

Za bolje razumevanje potencijala sistema veštačke inteligencije neophodno je prethodno razumeti šta sistemi veštačke inteligencije podrazumevaju, koje se tehnologije koriste pri njenoj upotrebi, te kako one funkcionišu i na čemu se zasnivaju. Dakle, neophodno je prethodno objasniti fenomen veštačke inteligencije o kojem se danas sve više govori u različitim kontekstima i definisati ga na jasan i razumljiv način.

Sama definicija sistema veštačke inteligencije je veoma značajna, jer materijalna primena pravnih propisa zavisi od postavljenog opsega definicije sistema veštačke inteligencije. Nepostojanje konkretne i jasne pravne definicije može dovesti do nedosledne primene pravila, razlika u pravima i obavezama, razlika prilikom utvrđivanja odgovornosti, kao i stvaranja barijera za razvoj inovacija, što sve zajedno dalje može dovesti do pravnih i ekonomskih nesigurnosti. Jasna definicija sistema veštačke inteligencije omogućava pravnu predvidljivost i utiče na usklađivanje pravnih standarda i njihove primene u različitim jurisdikcijama. Iz ovih razloga je uspostavljanje univerzalno prihvaćene pravne definicije sistema veštačke inteligencije od suštinskog značaja za obezbeđivanje odgovornosti, podsticanje inovacija i očuvanje etičkih i pravnih standarda u razvoju i korišćenju veštačke inteligencije.

Pre ulaženja u obrazloženje definicije koje predviđaju pojedini pravni akti, izložićemo nekoliko opštih definicija. Tako, jedna od najstarijih definicija veštačke inteligencije opisuje veštačku inteligenciju kao mašinu koja se inteligentno ponaša, odnosno reaguje i funkcioniše na isti način kako bi se čovek ponašao.⁶ Dalje, možemo konsultovati još neke opšte definicije veštačke inteligencije koje opisuju veštačku inteligenciju kao simulaciju inteligentnog ponašanja računara i sposobnost mašine da imitira inteligentno ljudsko ponašanje.⁷ S obzirom da se u svim prethodno izloženim definicijama pominje "inteligencija", potrebno je naći univerzalnu i lako razumljivu definiciju inteligencije. Međutim, postoje izazovi definisanja, jer ona predstavlja širok koncept koji bi mogao biti filozofski analiziran iz različitih uglova. Tako inteligencija može da karakteriše racionalno ponašanje, odnosno korišćenje svih dostupnih informacija za procenu i izbor opcije koja pruža najveću ukupnu korist.⁸ S obzirom da je inteligentno ponašanje i rezonovanje možemo da pripišemo samo čoveku, ona se vezuje samo za ljude.

Alternativni pristup definisanju veštačke inteligencije može da bude kroz navođenje tehnika i pristupa koji se smatraju veštačkom inteligencijom, ali ne postoji univerzalno prihvaćena klasifikacija za tehnike, niti jednoobrazni pristup veštačkoj inteligenciji. Među često navođenim specifičnim tehnikama su mašinsko učenje, modeliranje zasnovano na pravilima, pristupi zasnovani na logici, tehnike pretrage i optimizacije, i genetski algoritmi,⁹ dok neki drugi klasifikuju veštačku inteligenciju kao bilo koju tehnologiju koja se koristi za postizanje određenog cilja, kao što su računarska vizija, obrada prirodnog jezika, robotika, učenje ili

---

⁶Project on Artificial Intelligence (1955), *Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know* (ed. Jerry Kaplan), Oxford John McCarthy, Marvin Minsky, Nathaniel Rochester, Claude Shannon, „A Proposal for the Dartmouth Summer Research

⁷University Press, 2016, „Rational choice and artificial intelligence“, *arXiv preprint*, 2017, dostupno na: arXiv:1703.10098.

⁸Merriam-Webster rečnik, dostupan na: www.merriam-webster.com/dictionary/artificial%20intelligence.

⁹smart systems“, *SN Computer Science*, 3(2), 2022, 158.

Iqbal H. Sarker, „AI-based modeling: techniques, applications and research issues towards automation, intelligent and

rezonovanje.¹⁰ Pokušaj definisanja AI sistema kroz navođenja tehnika koje se koriste je napušten, a o njemu će biti više reči u nastavku.

Ukratko ćemo predstaviti različite definicije koje su bile predložene od strane evropskih i drugih međunarodnih organa u procesu donošenja regulative o veštačkoj inteligenciji.

OECD Principi o veštačkoj inteligenciji predstavljaju prvi međunarodni standard razvoja i primene veštačke inteligencije koji je usvojen još 2019. godine, i kao takav predstavlja prvi rezultat konsenzusa u okviru širokog međunarodnog foruma u vezi definicije veštačke inteligencije. Prva predložena definicija sadržana u OECD Principima već je kristalisala neke ključne koncepte u okviru definicije, koji su kasnije korišćeni od strane drugih kreatora ljudi), stvaranje specifičnih rezultata (*output*), uticaj AI na okruženje, i autonomiju veštačke politika i zakonodavaca. Ti elementi uključuju postavljanje relevantnih ciljeva (od strane inteligencije). Tokom pregovaračkog procesa unutar EU u vezi donošenja AI Act-a i drugih regulatornih politika, postizanje konsenzusa o definisanju AI sistema bilo je pravi izazov. OECD definicije su veoma značajne, jer su se po uzoru na njih razvijale i definicije u drugim pravnim aktima, uključujući AI Act.

Izmene definicije OECD-a uključuju uklanjanje uslova da ciljeve moraju definisati ljudi, imajući u vidu da AI sistem može samostalno da uči i postavlja nove ciljeve. Tako je nova definicija sada predviđa da AI sistemi mogu generisati rezultate na osnovu sopstvenog rezonovanja, i to na osnovu ulaznih parametara koje dobijaju ne samo od ljudi, već i iz okruženja. Pored prethodno navedenih formi mogućih rezultata u vidu predviđanja, preporuka ili odluka, nova definicija navodi da AI sistemi mogu proizvoditi i "sadržaj" kao izlazni rezultat. Ova dopuna je značajna naročito nakon sve veće rasprostranjenosti generativnih AI sistema koji imaju sposobnost da proizvode tekst, audio i video zapise, slike i druge vrste sadržaja. Konačno, novi element definicije je i prilagodljivost. Naime, neki AI sistemi, posebno oni koji koriste tehnike mašinskog učenja, mogu učiti i prilagođavati se novim okolnostima, unapređujući svoje sposobnosti i iznad onih predviđenih u fazi dizajna.

Predlog definicije AI je dala i Evropska komisija je 2018. godine. Ona je uključivala pozivanje na „inteligentno ponašanje“, koje je izostavljeno u definicijama drugih pravnih akata, koji su naknadno donošeni, kao i uslov da AI sistem ima određeni stepen autonomije kako bi postigao specifične ciljeve.

veštačku inteligenciju uspostavljena od strane Evropske komisije (eng. *High-Level Expert Group on Artificial Intelligence*)⁵² U junu 2018. godine, na nivou Evropske unije, osnovana je Visoka ekspertska grupa za

Grupa na području inteligencije 52 predstavnika javnog sektora, industrije, akademske zajednice i nezavisnih eksperata. Glavni zadatak ekspertske grupe je bila analiza potrebe pravnog regulisanja veštačke inteligencije i izrada etičkog okvira primenjivog na sisteme veštačke inteligencije. Visoka ekspertska grupa je sledila prethodno izloženu definiciju, analizirala je i unapredila eksplicitnim navođenjem tehnika koje AI koristi. Međutim, ove definicije su bile previše opisne i teško razumljive u pravnom kontekstu. Iz tog razloga su pomenute definicije pretrpele značajne izmene u narednim godinama.

U aprilu 2021. godine, Evropska komisija je objavila nacrt AI Act-a. Nakon toga, počeli su dugotrajni pregovori između Evropske komisije, Evropskog parlamenta i Saveta Evropske unije. Na kraju, u decembru 2023. godine, formulisana je definicija koja se bazira na

Stuart Russell, Peter Norvig, *Artificial intelligence: a modern approach*, Upper Saddle River, 2020.

revidiranoj verziji OECD definicije. Inicijalna definicija veštačke inteligencije u nacrtu AI Act-a iz 2020. godine imala je neke zajedničke elemente sa OECD definicijom iz 2019. godine, uključujući navođenje ciljeva koje ljudi postavljaju i generisane rezultate koji utiču na okruženje. Međutim, inicijalni nacrt AI Act-a nije pominjao "sadržaj" kao jedan od mogućih izlaznih rezultata. Ovo ne iznenađuje, jer su rizici u vezi sa generativnim AI sistemima postali relevantni tek nakon objavljivanja Open AI sistema Chat GPT krajem 2022. godine. Takođe, inicijalni nacrt AI Act-a nije navodio trenutne ključne elemente - autonomiju i prilagodljivost, koji su integrisani u konačni tekst AI Act-a. Preambula 12 AI Act-a naglašava cilj zakonodavaca da u okviru definicije utvrde ključne karakteristike AI sistema koje ih razlikuju od drugih, tradicionalnih softverskih sistema ili programskih kodova. Kao ključna karakteristika AI sistema postavlja se njihova sposobnost rezonovanja, odnosno zaključivanja koja je integrisana u definiciju. AI sistemi rezonovanjem mogu generisati izlazne rezultate na osnovu podataka koje primaju, ali i kroz učenje iz prethodno prikupljenih podataka koristeći mašinsko učenje ili druge tehnike, kako bi odgovorili na postavljene zadatke. Tokom pregovora, veliki problem je bilo postavljanje tehnološki neutralne definicije, koja bi bila dovoljno fleksibilna da pokrije sve potencijalne tehnologije koje bi se razvile u budućnosti. Konačno usvojena definicija AI sistema ne uključuje samo AI sisteme koje razvijaju ljudi, niti samo softvere koji su razvijeni uz pomoć jedne ili više specifičnih tehnika, koje mogu uključivati mašinsko učenje, statističke pristupe, pristupe zasnovane na logici i znanju. Ove specifične tehnike su u prethodnoj verziji teksta AI Act-a bili navedeni u Aneksu

sistem veoma široko opisan kao "mašinski sistem" (*machine based system*) koji može I pod nazivom Tehnike i pristupi AI. Aneks I je izbrisan u konačnoj verziji AI Act-a, dok je AI obuhvatiti sve moguće tehnike i pristupe. Dakle, konačna definicija AI sistema propisana u AI Act-u, može uključivati AI sisteme koji se baziraju na određenim tehnikama, ali ih ne pominje eksplicitno, pa se može odnositi i na bilo koju tehniku koja bi se mogla razviti u budućnosti. U svakom slučaju je važno odrediti na kojoj tehnici će se AI sistem bazirati, jer tehnike koje AI sistemi koriste mogu uticati na izlazni rezultat, pa mogu proizvoditi i različite nivoe rizika. Na primer, korišćenje mašinskog učenja može oslikavati određene pristrasnosti koje su se nalazile u podacima ili algoritmima, te mogu dovesti do neobjašnjivosti rezultata, netransparentnosti u donošenju odluka, što na kraju, može dovesti i do nerazumevanja samog izlaznog rezultata. U usvojenoj definiciji AI sistema, autonomija i prilagodljivost postali su ključni elementi koji razlikuju AI sisteme od ostalih sistema. Naime, određeni nivo autonomije omogućava AI sistema da budu nezavisni i da funkcionišu bez ljudske intervencije. S druge strane, njihova prilagodljivost, odnosno sposobnost samoučenja, im omogućava da se razvijaju i unapređuju tokom upotrebe. Tokom pregovora oko nacrtu teksta AI Act-a, jedan od ciljeva zakonodavca je bio da se postigne sveobuhvatna definicija sistema veštačke inteligencije, koje će biti tehnološki neutralna, te otporna na promene koje se mogu desiti na polju razvoja tehnika koje se koriste za rad veštačke inteligencije. Naravno, namera je bila da se utvrdi definicija koja će biti jednostavna za razumevanje i tumačenje, ne samo inženjerima koji razvijaju tehnike na kojima počiva veštačka inteligencija, već i drugim zainteresovanim stranama, pravnicima, menadžerima, privrednicima, ali i samim korisnicima AI sistema.

3. Klasifikacija rizika sistema veštačke inteligencije prema AI Act-u

AI Act uvodi princip zasnovan na riziku, odnosno klasifikaciju rizika sistema veštačke inteligencije, deleći sisteme veštačke inteligencije u zavisnosti od rizika koje mogu prouzrokovati. Tako, AI Act predviđa četiri kategorije rizika, među kojima su: neprihvatljivi rizik, visok rizik, ograničen rizik i nizak rizik. Ove kategorije, prema njihovom značaju, ali i opsegu primene, možemo predstaviti u formi piramide, gde se neprihvatljivi rizici nalaze u samom vrhu piramide, dok se niski rizici nalaze na dnu piramide, a ostali između ova dva ekstrema, što smo i predstavili u ilustraciji ispod.

Infografik 1: Klasifikacija sistema veštačke inteligencije prema AI Act-u

Ideja iza sistema klasifikacije rizika je da se sa porastom rizika primenjuju strožija pravila. Naime, manje restriktivan pravni režim se primenjuje na AI sisteme sa niskim rizikom, dok se uvodi zabrana za razvijanje i primenu AI sistemi sa neprihvatljivim rizikom. Između ova dva ekstrema, postoje još dve kategorije rizika - AI sistemi sa visokim rizikom i AI sistemi sa ograničenim rizikom, za koje se predviđaju dodatne obaveze.

Na dnu prikazane piramide se nalaze **AI sistemi sa niskim rizikom**, imajući u vidu da se većina AI sistema koji se danas koriste mogu svrstati u sisteme niskog rizika. Bitno je naglasiti da se na sisteme koji su klasifikovani kao sistemi niskog rizika ne primenjuju

odredbe AI Act-a. Osim toga, između sistema niskog rizika se nalaze **AI sistemi sa ograničenim rizikom**, gde se već uvode neke dodatne obaveze, sa fokusom na višem nivou transparentnosti. To su, primera radi, sistemi koji imaju neku interakciju sa čovekom, sistemi koji se koriste za detekciju emocija, kao i sistemi koji generišu sadržaj ili koji imaju sposobnost da manipulišu sadržajem. Sistemi koji se klasifikuju kao sistemi ograničenog rizika moraju da pružaju informacije korisnicima da je u pitanju komunikacija sa sistemom veštačke inteligencije kako korisnik ne bi došao u zabludu da ima interakciju sa čovekom. Dodatnim nivoom transparentnosti se pruža mogućnost ljudima da naprave izbor, odnosno da donesu informisanu odluku da li žele komunikaciju da vode sa sistemom veštačke inteligencije ili žele da je nastave sa čovekom, pa se posledično uspostavlja i veće poverenje ka veštačkoj inteligenciji.

Sledeća, **visoko rizična kategorija**, je zapravo srž same regulacije veštačke inteligencije. Visokorizični sistemi stvaraju visok rizik po zdravlje, sigurnost ili osnovna prava fizičkih lica. Razlika u odnosu na zabranjene sisteme je da visokorizični AI sistemi sami po sebi ne krše vrednosti Unije, već ih potencijalno ugrožavaju. Tako, sistemi veštačke inteligencije su predmet striktno regulacije AI Acta, te da bi se oni razvijali i stavljali na raspolaganje tržištu, potrebno je da se ispune određeni dodatni uslovi. Ti uslovi podrazumevaju prethodne procene usaglašenosti pre stavljanja na tržište, preduzimanje sigurnosnih mera, nadzor tržišta, pa i provere usaglašenosti nakon stavljanja na tržište. Dodatno, AI Act predviđa da se svaki visokorizični AI sistem koji je u skladu sa zahtevima regulative, mora obeležiti sa proizvodnim sigurnosnim znakom (CE znakom) koji je odobren od strane nadležnog javnog organa. Na vrhu piramide se nalaze **zabranjeni AI sistemi** sa neprihvatljivim rizicima. To su oni AI sistemi koji krše postavljene vrednosti Evropske unije, odnosno osnovna ljudska prava, ljudsko dostojanstvo, pravo na integritet, poštovanje privatnog i porodičnog života, zaštitu ličnih podataka, zabranu diskriminacije, prava deteta i dr. Među zabranjene sisteme spadaju tehnike koje imaju značajan potencijal da manipulišu ljudima putem subliminalnih tehnika izvan ljudske svesti ili oni sistemi koji iskorišćavaju ranjive grupe tako da im mogu izazvati fizičku ili psihološku štetu. Društveno vrednovanje građana od strane javnih vlasti za opšte svrhe putem veštačke inteligencije takođe je zabranjeno, kao i korišćenje biometrijske identifikacije u realnom vremenu.

4. Upotreba sistema veštačke inteligencije u pravosuđu i njihova klasifikacija prema riziku koji mogu da prouzrokuju

U poslednjih nekoliko godina se oseća velika kriza ljudskih resursa u pravosuđu. Pored velike opterećenosti predmetima, što za posledicu ima duže trajanje postupaka, izražen je i trend neatraktivnosti rada u pravosuđu, i to ne samo među nosiocima pravosudnih funkcija, nego i među pomoćnim, stručnim i administrativnim osobljem. Kao dodatni problemi sa kojim se pravosuđe suočava je i sama priroda posla - pravosudni sistem se usložnjava, pa se zahteva viši nivo ekspertize u skladu sa inovacijama i načinom poslovanja uz pomoć modernih tehnologija. Predmeti postaju kompleksniji, gomilaju se aktivni postupci, a administracija postaje sve obimnija. Poređenja radi, na godišnjem nivou, u Srbiji se pokrene najviše građanskih i krivičnih predmeta, tako u Srbiji ima čak 27 puta više prispelih i rešenih krivičnih predmeta nego u Norveškoj i Austriji, 7 puta više nego u Sloveniji i 5 puta više nego u Hrvatskoj.¹¹ Ipak, Srbija se nalazi na 93 mestu od 142 zemlje na kojima je rađeno ispitivanje o efikasnosti pravosudnog sistema bazirano na vladavini prava, zaostajući za Slovenijom koja se nalazi na 27. mestu, Hrvatskom koja se nalazi na 45. mestu, Grčkom koja se nalazi na 47. mestu, Crnom Gorom koja se nalazi na 57. mestu, Severnom Makedonijom koja se nalazi na 67. mestu, Bosnom i Hercegovinom koja se nalazi na 75. mestu.¹²

U cilju pronalazjenja rešenja koje bi rasteretilo pravosudni sistem i učinilo ga efikasnijim, napravili smo listu korisnih alata koji bi potencijalno mogli da se koriste u pravosuđu kao pomoć nosiocima pravosudnih funkcija ili njihovim saradnicima. Zatim smo analizirali rizike od upotrebe utvrđenih alata u pravosuđu i klasifikovali ih prema rizicima koji bi oni potencijalno mogli da prouzrokuju. Određivanje kategorije rizika (nedopušten rizik, visok rizik, ograničen rizik i nizak rizik) je neophodno kako bi mogla da se oceni dopuštenost

¹¹ Bojan Spaić, Mila Đorđević, "Manje je više? O broju sudija i sudijskoj efikasnosti", Institut za uporedno pravo, 2024.

¹² World Justice Project Rule of Law Index, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2023/Serbia/>

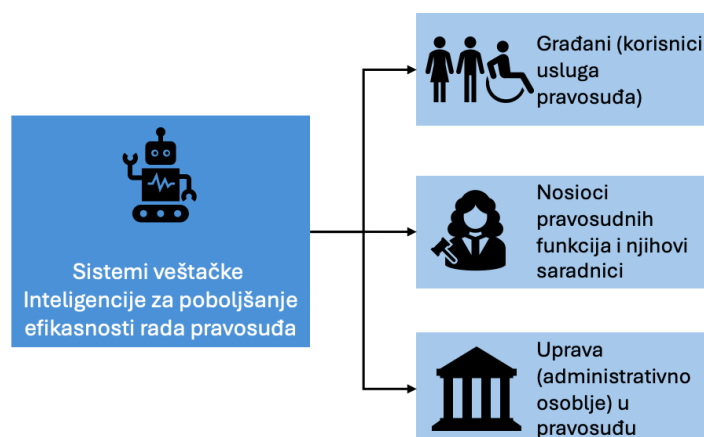
korišćenja alata, odnosno sistema veštačke inteligencije, kao i eventualni trošak njegovog usklađivanja sa uslovima važećih regulativa.

Integrisanje u rad pravosuđa sistema veštačke inteligencije koji su klasifikovani kao AI sistemi nedopuštenog rizika ne bi trebalo razmatrati, jer se rad ovakvih sistema izričito zabranjuje. Međutim, klasifikacija AI sistema je veoma značajna kako bi se odbacila, makar u početnoj fazi, i upotreba onih sistema, koji su dopušteni, ali čije je usklađivanje sa uslovima važećih regulativa komplikovano ili podrazumeva značajna ulaganja. Na kraju, važno je napraviti selekciju onih AI sistema, odnosno alata, koje je korisno razviti u cilju podrške radu nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima, a koji ne zahtevaju upotrebu mnogo resursa. Dakle, analizirajući potrebe pravosuđa, značajno je proceniti koji sistemi veštačke inteligencije su, prema trenutnom stanju stvari, najkorisniji, lako prilagodljivi, ali i finansijski održivi za integraciju u rad pravosuđa.

U nastavku ispitujemo koje su moguće uloge AI sistema u pravosuđu i klasifikujemo te sisteme prema propisanoj klasifikaciji u skladu sa AI Act-om. Radi lakšeg sagledavanja prema kome su AI sistemi usmereni, u okviru svake od klasifikacija rizika, napravili smo i podelu na

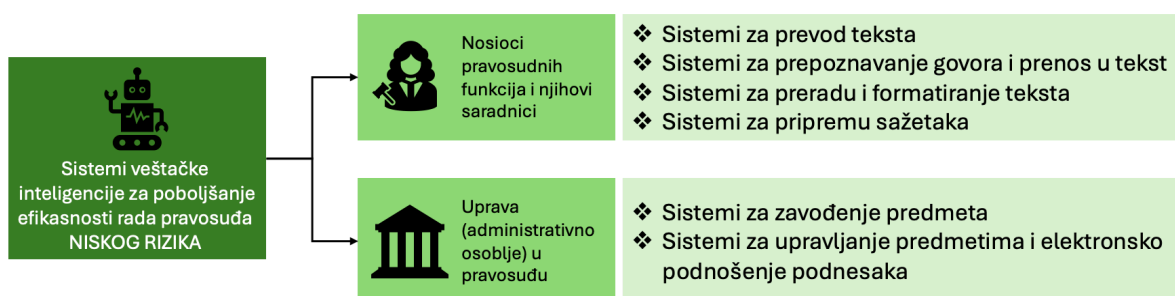
1. AI sistemi usmereni ka građanima (korisnicima usluga pravosuđa);
2. AI sistemi usmereni ka nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima
3. AI sistemi usmereni ka upravi (administrativnom osoblju) u pravosuđu.

(sudski i tužilački pomoćnici);

Infografik 2: Klasifikacija sistema veštačke inteligencije prema korisnicima

4.1. Niskorizični sistemi veštačke inteligencije u pravosuđu

Infografik 3: Podela niskorizičnih sistema veštačke inteligencije prema korisnicima

AI sistemi usmereni ka upravi (administrativnom osoblju) u pravosuđu

Sistemi za zavođenje predmetima

U praksi se kod zavođenja predmeta mogu javiti određeni problemi, imajući u vidu da je ovaj zadatak obično poveren tehničkom i stručnom osoblju, koje ne poseduje nužno odgovarajuće pravničko obrazovanje. Prilikom zavođenja predmeta, potrebno je navesti osnovne podatke: ime i prezime tužioca i tuženog, ali i osnov spora, koji nije uvek jednostavno precizno odrediti. Tužbe su nekada obimne, pa pomoćno osoblje ne može uvek da proceni sve elemente spora, ni koliko je kompleksan spor niti na osnovu kojih kriterijuma treba odrediti osnov spora. Dodatni problem je da ne postoji usvojen obrazac tužbe, pa tužbe nisu uniformne, nego se podnose u različitim formatima, različite su strukture i sadržine. U trenutno postojećim sistema u sudu postoji tzv. padajući meni u okviru kategorije „pravni osnov“, među kojima su navedeni primeri najčešćih pravnih osnova, ali je dostupna i kategorija „ostalo“. To u praksi dalje znači da će u velikom broju slučajeva pomoćno osoblje da se odluči na kategoriju „ostalo“ kada ne može da kvalifikuje pravni osnov, odnosno kada ne može sa sigurnošću da odredi osnov spora. Takođe, čak i kada je osnov tužbe precizno naznačen u tužbi, ne mora da znači da je ispravan, niti da je kao takav dostupan u sistemu.

Pravilno zavođenje predmeta je značajno za adekvatnu kategorizaciju predmeta i kasniju pretragu predmeta prema ključnim rečima. Ovakvi sistemi bi se kvalifikovali kao niskorizični, jer bi prvenstveno pružali administrativnu podršku pomoćnom osoblju koje nema kapacitet da u kratkom roku pažljivo pročita obimne materijale i odredi ključne reči, osnov spora i druge relevantne informacije značajne za zavođenje predmeta.

Sistemi za upravljanje predmetima i elektronsko podnošenje pravnih podnesaka

U pravosuđu uvek je ključno pitanje pristupa pravdi, jer svaka država treba da teži da osigura svojim građanima efikasan i praktičan pristup pravosuđu. Sistemi za upravljanje predmetima predstavljaju elektronske sisteme koji podržavaju rad pravosuđa i mogu da obuhvataju prijem, skladištenje i organizaciju dokumenata, kao i komunikaciju između sistema, može da sadrži mogućnost za podnošenje tužbi zahtev putem *online* platforme. Ova funkcija olakšava pristup pravdi bez direktnog uticaja na donošenje pravnih odluka, pa se može smatrati niskorizičnom.

Dodatno, sistemi za upravljanje predmetom mogu posedovati i neke napredne funkcionalnosti, kao što su olakšavanje vođenja rasporeda pomoću alata za planiranje ročišta. Interno ovi sistemi mogu koristiti osoblju i za praćenje relevantnih rokova u aktivnim postupcima i lakše upravljanje dokumentima. Prednost korišćenja ovakvih sistema je što omogućavaju lakše praćenje slučajeva, pa i korisnicima omogućava brzo i olakšano dobijanje informacija u vezi sa statusom postupka. Takvi sistemi bi korisnicima mogli da pruže, primera radi, informacije o pojedinostima u vezi sa podnescima, dokazima, i drugim radnjama preduzetim tokom postupka, pojedinostima u vezi sa ročištem, kao i narednim koracima postupka. Ove informacije bi građanima bile dostupne u bilo koje vreme i na bilo kojem mestu jednostavnim uvidom u sistem.

Upotreba ovakvih sistema omogućava standardizaciju u postupanju i upravljanju, što dalje može dovesti do efikasnijeg raspoređivanja administrativnog osoblja u pravosuđu. Sistemi za organizaciju i pretragu digitalnih dokumenata pripadaju niskorizičnim sistemima, jer služe samo za klasifikaciju i specifično označavanje dokumenata, dok sistemi za upravljanje

predmetima spadaju u niskorizične sisteme, jer za cilj imaju olakšavanje upravljanja predmetom, praćenja statusa predmeta i pružanja informacija zainteresovanim licima, a pre svega samim korisnicima pravosudnog sistema.

AI sistemi usmereni ka nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima

Sistemi za prevod teksta

U nekim slučajevima javljaju se posebni troškovi za prevođenje pismenih podnesaka, dokaza, veštačenja, i drugih pravnih dokumenata. Sistemi za prevod teksta mogu biti značajan alat za rasterećenje pomoćnog osoblja u nekim slučajevima, a sve u cilju manjeg odugovlačenja postupka.

AI sistemi koji se koriste za automatsko prevođenje pravnih dokumenata na različite jezike se klasifikuju kao niskorizičnih, jer ovi sistemi služe samo kao stručna pomoć, dok se ne utiče na donošenje same odluke. Takođe, ovi sistemi se mogu koristiti i za prevođenje u realnom vremenu, tokom suđenja za učesnike koji ne razumeju jezik na kojem se vodi postupak. Time bi se potencijalno olakšao pristup pravdi stranim državljanima.

Sistemi za prepoznavanje govora i prenos u tekst

Sistemi veštačke inteligencije za prepoznavanje govora i prenos audio zapisa u pisani tekst, tzv. glasovnog diktata i prepisa, se mogu koristiti za automatsko sačinjavanje zapisnika i digitalno beleženje sudskih radnji tokom postupka. Ovi sistemi su niskorizični i mogu značajno da olakšaju rad saradnicima nosilaca pravosudnih funkcija, odnosno da smanje obim administrativnih poslova, kako bi oni mogli da se posvete drugim zadacima. Već postoje sistemi koji odlično rade transkripciju govora u tekst, kao što su ChatGPT 4.0, Fireflies, i dr. Međutim, dok ChatGPT ima sposobnost da radi na više jezika, pa i na srpskom jeziku, Fireflies i neki drugi sistemi rade samo na engleskom jeziku. Dodatno, mnoge aplikacije u sebi imaju integrisan sistem za prepoznavanje govora.

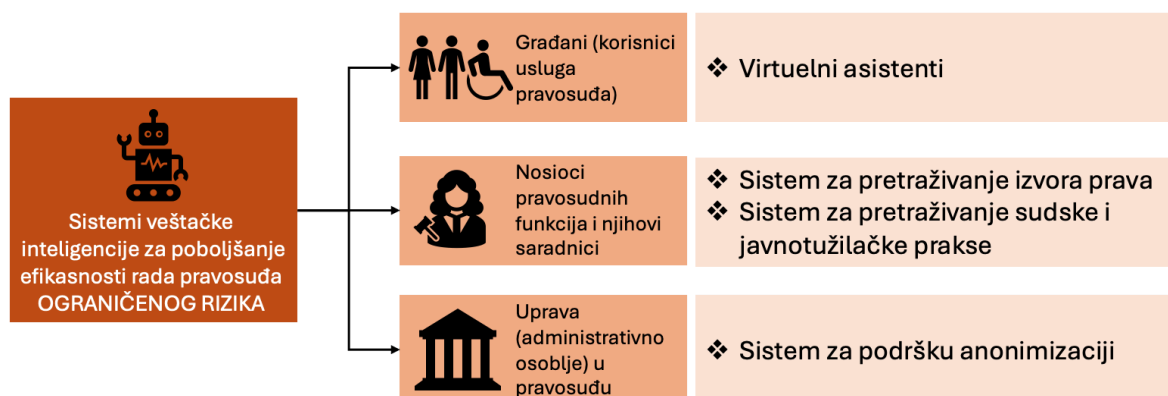
Sistemi za preradu i formatiranje teksta

AI sistemi mogu da se koriste i za preradu i formatiranje teksta. Ovakvi sistemi bi vodili računa o gramatičkim, jezičkim, pravopisnim i drugim pravilima, pa bi upozoravali na moguće greške u tekstu. Takođe, mogu imati sposobnost da sam tekst pretvore u određenu, unapred pripremljenu univerzalnu formu. Ovakvi sistemi bi se kvalifikovali kao niskorizični, jer bi prvenstveno pružali tehničku podršku saradnicima nosilaca pravosudnih funkcija, smanjujući im administrativno opterećenje. Ovde je bitno naglasiti da ovakvi sistemi ne služe za generisanje teksta, već samo za preradu teksta koji je prethodno čovek sastavio, dok bi čovek izvršio i krajnju verifikaciju eventualnih ispravki i odobrio .

Sistemi za pripremu sažetaka

Kao dodatni vid podrške saradnicima nosilaca pravosudnih funkcija, može se koristiti sistem za pripremu sažetaka pravnih akata. Na osnovu analize teksta pravnog akta sačinjenog od strane saradnika, AI sistem bi mogao pripremiti sažetak odluke. Ovakav sistem bi se kvalifikovao kao niskorizični, imajući u vidu da bi služio samo kao pomoćno, tehničko sredstvo i da bi verifikaciju sažetka vršio saradnik ili nosilac pravosudne funkcije.

4.2. Sistemi veštačke inteligencije ograničenog rizika u pravosuđu

Infografik 4: Podela sistema veštačke inteligencije ograničenog rizika prema korisnicima
AI sistemi usmereni ka građanima (korisnicima usluga pravosuđa)

Virtuelni asistenti

Razvoj virtuelnih asistenata koji bi davali pravne savete nije dozvoljen. Međutim, AI sistemi koji pružaju odgovore na generalne upite i asistiraju građanima u cilju razumevanja njihovih prava imaju za cilj da pruže pomoć građanima i ne utiču direktno na ostvarivanje njihovih prava. Neophodno je osigurati da upotreba takvih sistema poseduje adekvatan mehanizam obaveštenja korisnika da se radi o sistemu veštačke inteligencije, odnosno ne sme se stvoriti zabluda kod građana da komuniciraju sa čovekom, a ne mašinom.

Takvi sistemi bi mogli da pružaju bazične informacije građanima u vezi sa načinom ostvarivanja njihovih prava. Priprema radi, to bi bili AI sistemi koji analiziraju važeće pravne propise i prethodne slučajeve kako bi procenili koji su nužni koraci za ostvarivanje određenih prava, AI sistemi koji pružaju podatke o vremenskim rokovima za ostvarivanje određenih prava, AI sistemi koji pružaju informacije u vezi sa okvirnim troškovima pokretanja nekog postupka, i sl. Ovakvi sistemi bi omogućili i bolji pristup pravdi, jer često građani ne znaju kome da se obrate kako bi ostvarili neko svoje pravo, niti znaju koji su uslovi i rokovi za ostvarivanje svog prava. Generalno postoji niska informisanost i nivo znanja kod građana, pa oni često ulaze u razne postupke bez adekvatnog razumevanja kako pravosudni sistem funkcioniše.

Sistem veštačke inteligencije u vidu virtuelnog asistenta koji bi se zasnivao na velikom jezičkom modelu bi trebao da bude treniran kroz unos i analizu velikog broja korisnih informacija, kao što su baze važećih propisa i prethodna praksa, kako bi sistem mogao da odgovori na proceduralna pitanja sledećeg tipa: koliko dugo bi mogla da traje određena vrsta spora, koliku minimalnu/maksimalnu naknadu štete korisnik može da očekuje u konkretnom slučaju, i sl. Veliki jezički modeli rade po principu analize koja se svodi na matematički proračun, odnosno sistem pretpostavlja šta je sledeća uklopiva reč u sledu i na taj način se formira rečenica kao odgovor na određeni upit. Jedna od sličnih funkcija je mogućnost predviđanja naredne reči u porukama na mobilnom telefonu. Dakle, veliki jezički modeli zapravo ne poznaju jezička pravila, već rade isključivo na matematičkim i statističkim modelima i trenirani su na velikim količinama teksta kako bi se napravila analiza koja se reč sa kojom drugom reči nalazi u nekom kontekstu.

Govorisanje AI sistemi bi pružali podršku građanima u razumevanju njihovih prava, bez direktnog uticaja na pravne odluke i ostvarivanje tih prava, pa bi takvi sistemi samo pružali

Problem može nastati kada sistem AI nedobija odgovarajuće podatke. Ove se ne misli samo o davanju neispravnih podataka, već o davanju nedovoljnog broja podataka da bi sistem određeno pitanje u vezi sa najboljom praksom privrednih subjekata u određenom sektoru,

ili mu se može postaviti pitanje poreske optimizacije. Bez preciznih informacija o kakvom pravnom subjektu je reč, primera radi da li je u pitanju preduzetnik, ortačko društvo, društvo proizvede ispravan *output*. S toga, treba biti naročito obazriv kod formulisanja *inputa*, sa ograničenom odgovornošću ili akcionarsko društvo, AI sistem neće biti u mogućnosti da odnosno ulaznih parametara, na osnovu kojih će AI sistem da donese određeni savet, preporuku, odnosno odluku.

Dodatni rizik su i moguće halucinacije sistema veštačke inteligencije, odnosno mogućnost sistema da govori neistinu. Do halucinacija može doći iz razloga određenih ograničenja ili pristrasnosti u podacima koji su se koristili za obuku sistema ili usled nedostatka konteksta za generisanje željenog rezultata. Stoga je ključno da korisnici sistema veštačke inteligencije budu dovoljno obučeni i da kritički pristupe oceni generisanog sadržaja.

AI sistemi usmereni ka upravi (administrativnom osoblju) u pravosuđu

Sistem za podršku anonimizaciji

Sistem za podršku anonimizaciji podataka bi na efikasniji, brži i kvalitetniji način mogao da uradi anonimizaciju presuda i svih drugih relevantnih odluka, koje kasnije mogu da služe za treniranje drugih sistema veštačke inteligencije koji bi ih analizirali prema različitim parametrima. Anonimizacija je zahtevan postupak i podrazumeva intenzivan rad osoblja koje nema uvek kapacitet da ga u kratkom roku uradi, pa bi korišćenje sistema veštačke inteligencije veoma pomoglo u tom kontekstu.

Anonimizacija predstavlja neophodan prvi korak za dalje unapređenje funkcionalnosti sistema veštačke inteligencije u pravosuđu, te se bez odgovarajuće anonimizacije ne može pristupiti, primera radi naprednim sistemima pretrage i analize dokumenata. Dakle, sistem za podršku anonimizaciji i verifikaciji procesa anonimizacije bi omogućio stvaranje baze adekvatne sudske i javnotužilačke prakse za treniranje naprednih sistema, te predstavlja pokretač ostalih procesa i implementacije drugih naprednih rešenja u okviru pravosuđa.

Anonimizacijom sudskih odluka, dokumenata ili drugih podataka se štiti privatnost lica, pa se nakon automatizacije dokumenta mogu javno objaviti i nesmetano koristiti u svrhe treniranja sistema.

Postoji nekoliko dobrih primera država koje su anonimizovale svoju sudsku praksu. Primera radi, Vrhovni sud Francuske je razvio sistem za anonimizaciju koji ostvaruje zavidan rezultat od 99% preciznosti u postupku anonimizacije presuda. Zanimljiv je i primer susedne zemlje, Rumunije, gde se anonimizacija vrši tako što se lični podaci zamenjuju sa tipičnim rumunskim imenima. Naime, pripremljena je lista generičkih rumunskih imena i prezimena, pa se slučajnim izborom automatski menjaju prava imena sa generičkim rumunskim imenima sa liste. Presuda tako zadržava formu prave presude i laka je za čitanje i praćenje.

Sa druge strane, ukoliko bi se stavili nepovezani simboli umesto imena teško bi se pratio sam tekst presude. AI Act u recitalu broj 61 bliže objašnjava visokorizične sisteme u pravosuđu i daje kontekst tumačenju. On tu navodi da se visokorizičnim sistemima neće smatrati sistemi koji su namenjeni obavljanju isključivo pomoćnih i administrativnih zadataka koji ne utiču na materijalno donošenje odluke u svakom konkretnom slučaju. Kao primeri takvih zadataka, eksplicitno se navode anonimizacija, pseudonimizacija sudskih odluka, dokumenata ili podataka, komunikacija između osoblja i obavljanje čisto administrativnih zadataka. Dakle, sistem za sistem za podršku anonimizaciji se neće smatrati visokorizičnim sistemom, već sistemom ograničenog rizika.

AI sistemi usmereni ka nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima

Sistem za pretraživanje izvora prava

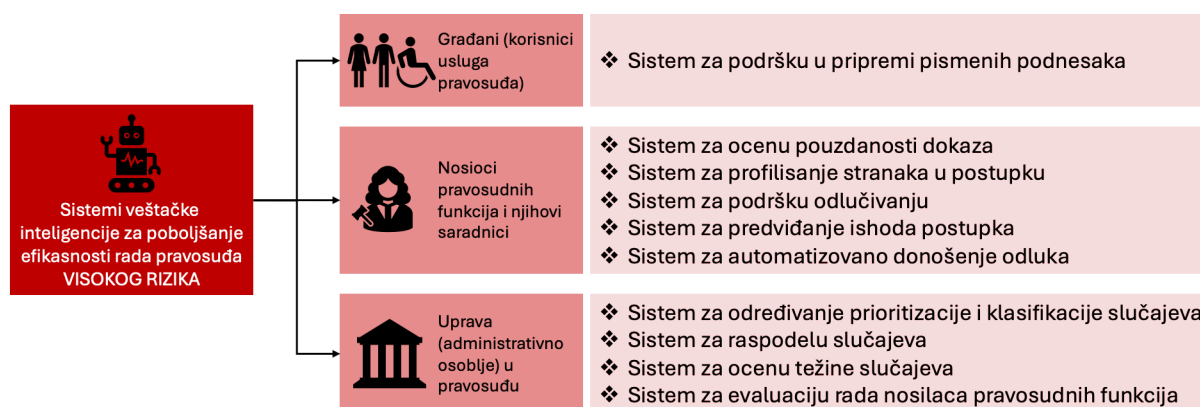
Sistem za pretraživanje relevantnih izvora prava služi kao pomoć pri istraživanju i tumačenju različitih izvora prava od pravnih propisa do stručnih, naučnih i drugih članaka. Ova funkcija prvenstveno služi kao pomoćno sredstvo za podršku nosiocima pravosudnih funkcija da donesu odgovarajuće odluke, omogućavajući im bržu i efikasniju analizu pravnih dokumenata na koju bi inače mogli da potroše ozbiljno vreme. Ipak, važno je naglasiti da nosioci pravosudnih funkcija sami moraju da izvrše analizu prikupljenih izvora prava i odluče koji izvor će smatrati relevantnim u svakom konkretnom slučaju. Sistem bi samo sugerisao pojedine opcije, dok bi nosioci pravosudnih funkcija odabrali one na koje će se pozivati, odnosno te ključne odluke bi ostale u rukama nosilaca pravosudnih funkcija. Ovakva pretraga ne sme imati ključan uticaj na donošenje odluke nosioca pravosudnih funkcija.

Sistem za pretraživanje sudske i javnotužilačke prakse

Sistem za pretraživanje sudske i javnotužilačke prakse bi mogao da služi kao pomoć prilikom istraživanja prethodnih slučajeva u kojima postoji sličnost sa činjeničnim stanjem ili pravnim zahtevom. Sistem veštačke inteligencije bi mogao da se zahteva na velikom jezičkom modelu koji je zasnovan na prirodnom jeziku, pa bi se uz pomoć njega vršila pretraga. Korisno bi bilo nosiocima pravosudnih funkcija da postave upit i dobiju listu ranijih odluka. Primera radi, sudija može dati upit da se identifikuju odluke gde je pravni zahtev bila naknada štete do određenog iznosa ili primera radi, odluke u vezi sa raskidom ugovora zbog neispunjenja ugovorne obaveze. Sistem će da izlista odluke i mogao bi bolje identifikovati raniju praksu nego što bi to nosioci pravosudnih funkcija uradili po ključnim rečima, jer je pitanje da li su na adekvatan način odabrane ključne reči.

Prilikom klasifikacije rizika uvek se tumači željena (ili moguća) namena sistema, pa je bitno da sistem samo analizira pravne izvore, odnosno prethodnu praksu i eventualno daje preporuke relevantnih izvora i odluka, ali ne donosi automatske odluke koje bi mogle direktno da utiču na postupak. Sistem za pretraživanje sudske i javnotužilačke prakse prvenstveno služi kao alat za podršku nosiocima pravosudnih funkcija kako bi praksa u sudstvu i tužilaštvu bila što konzistentnija i usklađena sa prethodno donetim odlukama. Na kraju, odluku donose sami nosioci pravosudnih funkcija uzimajući u obzir relevantne okolnosti svakog konkretnog slučaja.

4.3. Visoko rizični sistemi veštačke inteligencije u pravosuđu

Infografik 5: Podela sistema visokog rizika veštačke inteligencije prema korisnicima
AI sistemi usmereni ka građanima (korisnicima usluga pravosuđa)

Sistem za podršku u pripremi pismenih podnesaka

Sistemi za pisanje pismenih podnesaka koji sačinjavaju podnesak na osnovu parametara koje mu je korisnik zadao može da se smatra visokorizičnim sistemom veštačke inteligencije, s obzirom da takvi sistemi značajno mogu uticati na prava pojedinaca (na primer, pravo na naknadu štete ili utvrđivanje odgovornosti u nekom postupku). Dakle, rizik koji se vezuje za AI sisteme zavisi od njihovog potencijala da utiču na, između ostalog, osnovna ljudska prava i na ishod nekog pravnog postupka, tako što potencijalno mogu dovesti do ugrožavanja prava stranaka u postupku.

Sistemi za podršku u pripremi pismenih podnesaka se mogu smatrati i sistemima ograničenog rizika. To je na primer slučaj kada sistem pomaže advokatima da detektuju greške u prethodno sastavljenom podnesku od strane pripravnika. Primera radi, sistem proverava tekst i procenjuje da li će podnesak biti prihvaćen, ili upozorava da će podnesak biti odbačen zbog nekih nedostataka i sl. Korisna funkcionalnost sistema bi bila analiza podnesaka i utvrđivanje eventualnih nedostataka, odnosno davanje preporuka za izmenu ili dopunu podneska. Svakako, sistem za podršku u pripremi pismenih podnesaka koji unapređuje već sačinjen tekst podneska ili obavlja samo pripreme zadatke bez direktnog uticaja na donošenje pravnih odluka, odnosno bez sačinjavanja samog teksta podneska, treba da prođe obaveznu prethodnu procenu rizika pre nego što se stavi na tržište, uz

poduzetima i javnim ustanovama. Privatnom sektoru, najviše kancelarijama, može biti u interesu da razvijaju ovakve sistema. Država bi trebalo da se fokusira na razvoj onih sistema koji najviše mogu da pomognu građanima u ostvarivanju njihovih prava, kao i na razvoj sistema koji najviše mogu da doprinesu efikasnosti pravosudnog sistema.

Međutim, upravu pravosudnog sistema može rasteretiti sistem koji analizira podneske i procenjuje da li, primera radi, tužbu treba odbaciti iz nekog razloga. Ovakav sistem može generisati preporuku da se tužba uredi, pojasni ili dopuni, odnosno da se otklone utvrđeni nedostaci, što bi bilo u interesu i građana i pravosudnog sistema.

AI sistemi usmereni ka upravi/administraciji u pravosuđu

Sistem za određivanje prioritizacije i klasifikacije slučajeva

Sistemi za određivanje prioritizacije i klasifikacije slučajeva predstavljaju sisteme veštačke inteligencije koji prema strukturi predmeta klasifikuju slučajeve i utvrđuju da li je potrebna hitnost postupanja u konkretnom slučaju. Ovakav sistem može biti značajan alat za upravu suda, ali se smatra visokorizičnim sistemima. Međutim, sistem koji bi davao isključivo preporuke za prioritizaciju slučajeva na osnovu rokova i ozbiljnosti slučaja bi se mogao smatrati dopuštenim ukoliko sam AI sistem automatski ne raspoređuje slučajeve. Takvi sistemi bi mogli pomoći upravi u organizaciji rada, ali ne bi donosili konačne odluke, već preporuke, koje bi neko iz institucije morao da razmotri i eventualno odobri.

Sistem za raspodelu slučajeva

U pravosuđu je prisutan problem nepopunjenosti sudijskog kadra, koji se negativno može odraziti na broj i strukturu raspoloživog sudskog osoblja, ali i na dužinu trajanja postupaka. Iz tog razloga je veoma značajna pravična raspodela slučajeva između nosilaca pravosudnih funkcija. Međutim, sistem za raspodelu slučajeva u okviru pravosudnih institucija koji analizira opterećenje rada nosilaca pravosudnih funkcija i predlaže raspodelu na osnovu drugih dostupnih podataka bi se smatrao visokorizičnim sistemom veštačke inteligencije. Naime, AI sistemi koji su namenjeni za donošenje odluka koje utiču na dodelu zadataka na osnovu praćenja i evaluacije učinka, smatraju se visokorizičnim sistemima veštačke inteligencije prema Aneksu III, stav 1, tačka 4.

Korišćenje sistema za raspodelu slučajeva nosi sa sobom značajne rizike koji zahtevaju visoku pažnju prilikom implementacije. Pre svega, postoji rizik da su algoritmi na kojima se ovi sistemi zasnivaju pristrasni ili da ne uzimaju u obzir sve relevantne faktore prilikom odlučivanja o raspodeli slučajeva. Tako, ukoliko je sistem nepristrasan ili ukoliko se oslanja na netačne podatke, postoji opasnost da će nosiocima pravosudnih funkcija biti dodeljeni slučajevi na nepravedan način, što može dovesti do nejednakog opterećenja i potencijalno narušiti kvalitet sudskog procesa.

Takođe, sistemi za raspodelu slučajeva mogu imati nepoželjne posledice na dinamiku rada unutar pravosudnih institucija. Primera radi, može se desiti da sistem "favorizuje" određene sudije zbog njihovog prethodnog učinka, te da ih preterano opterećuje, dok, s druge strane, neke sudije ostavlja rasterećenim, što može negativno uticati na efikasnost i pravovremenost vođenja predmeta. Kao posledica takve raspodele, može doći do nejednakog opterećenja sudija koji negativno utiče na efikasno donošenje odluka.

Zbog ovih razloga, AI Act propisuje da ovakvi sistemi moraju biti predmet stroge procene uticaja i rizika pre nego što budu primenjeni i stavljeni na tržište. Ova procena mora uključivati analizu potencijalnih pristrasnosti, uticaja na raspodelu rada i moguće posledice po efikasnost pravosuđa. Pored toga, sistemi veštačke inteligencije moraju biti transparentni, sa jasnim objašnjenjima kako i na osnovu kojih kriterijuma donose odluke o raspodeli slučajeva. Implementacija ovakvih sistema zahteva i visok nivo ljudskog nadzora. Nosioci pravosudnih funkcija moraju biti u stanju da preispitaju i, ako je potrebno, izmene odluke sistema kako bi se osiguralo da raspodela slučajeva bude pravična. Takođe, moraju se uspostaviti mehanizmi za redovno praćenje i evaluaciju učinka sistema kako bi se otkrile i ispravile sve nepravilnosti ili neželjene pristrasnosti.

U okviru posebnog cilja 2 Unapređenje nepristrasnosti i odgovornosti pravosuđa Strategije razvoja pravosuđa u periodu 2020-2025. godine, propisane su određene mere koje se tiču raspodele predmeta u sudovima i tužilaštvima. Tako je predviđeno da je potrebno izmeniti zakonodavni okvir u cilju preciziranja i primenjivanja pravila o automatskoj raspodeli predmeta u sudovima, kao i uspostavljanje stalnog radnog tela radi praćenja pravilne raspodele predmeta u sudovima i tužilaštvima.

Sistem za ocenu težine slučajeva

Sistem za ocenu težine slučajeva koji koristi napredne tehnike mašinskog učenja za predviđanje rezultata slučajeva, pa na osnovu analize prethodne prakse ocenjuje težinu svakog predmeta prema unapred definisanim kriterijuma se može smatrati visokorizičnim sistemom. Za korišćenje ovakvog sistema neophodan je ljudski faktor kao korektor odluke o procenjenoj težini konkretnog slučaja.

U okviru Strategije razvoja pravosuđa u periodu 2020-2025. godine propisane su kao posebne aktivnosti izrada metodologije i izrada analize vrednovanja predmeta po težini u sudovima i javnim tužilaštvima usled potrebe za ujednačenom opterećenošću, tako da je ovo pitanje već mapirano kao značajno u procesu razvoja mera za unapređenje rada pravosuđa.

Sistem za evaluaciju i ocenu rada nosilaca pravosudnih funkcija

Sistem za evaluaciju i ocenu rada nosilaca pravosudnih funkcija, slično kao i prethodno opisan sistem za raspodelu slučajeva se smatra visokorizičnim sistemom. Prema Aneksu III, stav 1, tačka 4, AI sistemi koji su namenjeni za donošenje odluka koje utiču na uslove rada i unapređenje na radu, odnosno praćenja i evaluaciju učinka rada, smatraju se visokorizičnim sistemima veštačke inteligencije. Evaluacija rada nosilaca pravosudnih funkcija od strane sistema veštačke inteligencije može imati značajan uticaj na njihov profesionalni razvoj, te nosi visok rizik od potencijalne pristrasnosti i grešaka. U tom smislu, treba osigurati tačnost i pravednost u evaluaciji, kako bi se zaštitili interesi nosilaca pravosudnih funkcija. Takođe, sistemi za automatsku procenu efikasnosti postupaka koji koristi algoritme za analizu statistike o brzini rešavanja slučajeva, broju rešenih predmeta, učestalosti odlaganja ročišta, i dr, na osnovu kojih bi se kasnije odlučivalo o unapređenju nosilaca pravosudnih funkcija bi predstavljali visokorizične sisteme.

Međutim, niskorizičnim sistemima bi se mogli smatrati oni sistemi koji isključivo vrše analizu broja predmeta i drugih osnovnih rezultata nosilaca pravosudnih institucija u cilju generisanja izveštaja o opterećenju ili generisanja neophodnih statistika koje pravosudne institucije moraju da vode. Ovi sistemi pružaju isključivo osnovne podatke o radu bez direktnog uticaja na odluke koje mogu direktno uticati na profesionalnu karijeru ili rad nosilaca pravosudnih funkcija.

Strategija ljudskih resursa u pravosuđu u periodu 2022.-2026. godine prepoznaje da postojeći sistem vrednovanja rada sudija ne prepoznaje povezanost ujednačenog opterećenja sudija u odnosu na složenost predmeta, stvaran utrošak vremena za rešavanje predmeta u zavisnosti od njihove složenosti, kao i dodatna stručna usavršavanja i obuke. Takođe, postoji neusaglašenost merila za vrednovanje rada sudija i ocenu rada sudijskih pomoćnika, dok postojeći sistem ocenjivanja rada sudijskih pomoćnika ne prepoznaje povezanost ujednačenog opterećenja predmetima različite složenosti, posebna znanja i veštine i ličnu inicijativu. Dakle, potrebno je utvrditi jasne, precizne i transparentne

kriterijume za evaluaciju i ocenu rada nosilaca pravosudnih funkcija i sudijskih/tužilačkih pomoćnika, odnosno propisati jasne i jedinstvene kriterijume u pogledu napredovanja nosilaca pravosudnih funkcija i sudijskih/pomoćnika u cilju uspostavljanja sistema karijernog napredovanja i posebne profesije, kako bi se eventualno stekli uslovi za upotrebu sistema veštačke inteligencije koji bi te kriterijume primenjivali.

AI sistemi usmereni ka nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima

Sistem za ocenu pouzdanosti dokaza

Analiza dokaza uključuje procenu autentičnosti i relevantnosti dokaza, što može imati značajan uticaj na odluke koje se donose u samom postupku. Potencijalne greške sistema mogu ozbiljno ugroziti neka od osnovnih ljudskih prava, što sistem za ocenu pouzdanosti dokaza čini visokorizičnim.

Ocena pouzdanosti dokaza može imati ključnu ulogu u postupku, jer utiče na integritet celokupnog postupka. Primera radi, ukoliko dođe do greške u evaluaciji dokaza zbog postojanja određenih pristrasnosti algoritma ili korišćenja neadekvatnih podataka, to potencijalno može rezultirati donošenjem neispravnih odluka. Pristrasnost u oceni dokaza može dovesti do sistemskih nepravednosti, kao što su diskriminatorne presude protiv određenih grupa ljudi. Takav rizik treba svesti na minimum kroz uspostavljanje strogih kontrola kvaliteta i transparentnosti u radu ovih sistema. AI Act prepoznaje ove rizike i zahteva da visoko rizični sistemi, kao što su sistemi za ocenu pouzdanosti dokaza budu dizajnirani i korišćeni sa strogo definisanim merama za utvrđivanje, prevenciju i kontrolu pristrasnosti.

Još jedan ključni faktor je nedostatak mogućnosti da se donete odluke u vezi sa ocenom pouzdanosti dokaza objasne. To dalje može ugroziti pravo na pravično suđenje, posebno ako stranke nemaju mogućnost da ospore ili preispitaju tehničke aspekte sistema veštačke inteligencije. Iz toga razloga, treba naglasiti potrebu za transparentnošću i mogućnošću ljudske kontrole nad sistemima za ocenu pouzdanosti dokaza.

Sistem za profilisanje stranaka u postupku

Slično kao i sistem za ocenu pouzdanosti dokaza, tako i sistem za profilisanje stranaka u postupku predstavlja visokorizični sistem veštačke inteligencije, jer se bavi procenom rizika koje utiču na prava krajnjih korisnika. Profilisanje stranaka u postupku uključuje korišćenje algoritama za analizu velikih količina podataka kako bi se napravile predikcije o ponašanju stranke i njenim sklonostima. Ovakvi sistemi mogu imati ozbiljan uticaj na pravičnost i nepristrasnost postupka, jer postoji opasnost da algoritmi na osnovu pristrasnih ili netačnih podataka donose odluke koje nisu u skladu sa osnovnim načelima pravičnog suđenja. Primera radi, pristrasnost može biti uvedena kroz podatke na kojima se sistemi treniraju, a koji mogu odražavati postojeće društvene predrasude. Ako se takvi podaci koriste bez odgovarajućih korektivnih mera, sistemi veštačke inteligencije mogu dovesti do diskriminacije. To dalje može dovesti do ugrožavanja određenih društvenih grupa, narušavanja poverenja u pravosudni sistem, i kršenja osnovnih ljudskih prava. Takođe, ukoliko bi se koristili sistemi veštačke inteligencije za procenu emocionalnog stanja učesnika u postupku na osnovu analize njihovog ponašanja i govora tela, to bi se takođe smatralo visokorizičnim sistemom veštačke inteligencije.

Profilisanje i procena rizika mogu značajno uticati na prava i slobode pojedinaca, pa se zbog potencijalnih posledica po osnovna ljudska prava, ovi sistemi smatraju visokorizičnim. AI Act propisuje stroge zahteve za visoko rizične sisteme. To uključuje obavezu sprovođenja detaljnog upravljanja rizicima, gde sistemi moraju biti dizajnirani vodeći računa o mehanizmima za utvrđivanje i nadzor pristrasnosti. Pored toga, predviđena je i obaveza transparentnosti prema korisnicima, tako da stranke budu obavestene kada su podvrgnute profilisanju, uz mogućnost da ospore rezultate tih odluka. Na kraju, uloga ljudske kontrole je posebno naglašena u ovakvim sistemima, koja je ključna za očuvanje poverenja u pravosudni sistem i osiguranje da odluke koje utiču na prava i slobode pojedinaca budu pravične i zasnovane na relevantnim i tačnim informacijama.

Sistem za podršku odlučivanju

U pravosuđu tehnologija treba da se koristiti samo za podršku i pomoć efikasnijem obavljanju posla. Odluke mogu donositi samo nosioci pravosudnih funkcija i one se ne mogu delegirati na sisteme veštačke inteligencije. Eksplicitno je navedeno u Aneksu III, stav 1, tačka 8, da se visokorizičnim smatraju AI sistemi koji su namenjeni za korišćenje od strane pravosuđa ili za pomoć pravosudnim institucijama u istraživanju i tumačenju činjenica i činjenica, kao i u primeni prava na konkretne činjenice.

Sistemi za podršku odlučivanju koji se koriste u pravosuđu mogu pomoći nosiocima pravosudnih funkcija naročito u slučajevima sa standardizovanim praksama ili manje složenim pravnim pitanjima. To su slučajevi razvoda braka (naročito kada supružnici nemaju zajedničku imovinu i decu), raspodele imovine bračnih drugova, raspravljanja zaostavštine, odmeravanja imovinske štete u nekim slučajevima, i sl. Ipak, čak i kada se koriste za manje zahtevne predmete, ovi sistemi nose određeni rizik i moraju se koristiti sa sistem veštačke inteligencije pretvori u *de facto* odlučioca, čime bi se ugrozila suština velikim oprezom. Jedan od ključnih rizika u primeni ovakvih sistema je mogućnost da se pravosudne funkcije, koja se temelji na kritičkom rasuđivanju, etici i razumevanju šireg konteksta slučaja. Iako sistemi veštačke inteligencije mogu obraditi velike količine podataka i ponuditi preporuke zasnovane na obrascima identifikovanim u prethodnim slučajevima, donošenje konačne odluke mora ostati u nadležnosti nosilaca pravosudnih funkcija, koji će uzeti u obzir sve posebne okolnosti svakog konkretnog slučaja.

Sistemi za podršku odlučivanju u pravosuđu moraju biti dizajnirani tako da pružaju objašnjive preporuke sa adekvatnim obrazloženjima. Nosioci pravosudnih funkcija moraju imati jasan uvid u obrazloženje preporuke koje sistem daje, kao i mogućnost da je kritički analiziraju i da, ako je potrebno, odbace predlog sistema veštačke inteligencije. Ova mogućnost je ključna za očuvanje poverenja u pravosudni sistem i osiguranje da tehnologija zaista služi kao alat, a ne kao zamena za sudiju/tužioca.

Sistem za podršku odlučivanju se klasifikuju kao visokorizični, imajući u vidu da mogu značajno uticaj na prava i obaveze stranaka u postupku. Zato je neophodno sprovesti procenu rizika pre implementacije ovakvih sistema i obezbediti odgovarajuće mehanizme za nadzor i kontrolu njihovog rada.

Sistem za predviđanje ishoda postupka

Sistemi za predviđanje ishoda postupka predstavljaju sisteme koji na osnovu pozitivnih pravnih propisa i prethodno donetih odluka analiziraju konkretan slučaj kako bi predvideli

mogući ishod tekućeg spora. Predviđanje ishoda može značajno uticati na donošenje odluka, te nosi visok rizik ako se oslanja isključivo na sistem veštačke inteligencije bez adekvatnog ljudskog nadzora. Naime, predviđanje ishoda postupka za nosioce pravosudnih funkcija nekada može biti sugestivno, dok kod advokata, odnosno (potencijalnih) stranaka u postupku može značajno uticati na strategiju odbrane ili tužbe, odnosno argumentaciju za odbranu određenih prava. Tako, korisnike može navesti i da odustanu od tužbe, iako bi možda ostvarili svoje pravo pred nadležnom pravosudnom institucijom, i obrnuto. Takođe, problem može nastati i kada neuka strana prezentuje spor sistemu izdvajajući one činjenice koje smatra relevantnim, pa sistem može da pruži neprecizan ili neodgovarajući odgovor u skladu sa informacijama koje su unete prilikom upita.

Sistem za automatizovano donošenje odluka

Sistem za automatizovano donošenje odluka mogu delovati kao dobro rešenje u zemljama gde je, iz različitih razloga, opterećenost pravosudnih institucija velika. Ipak, prilikom implementacije ovakvih rešenja treba biti naročito obazriv, imajući u vidu da ovakvi sistemi, bez dileme, potpadaju pod kategoriju visokog rizika. Sistem za automatizovano donošenje odluka je korisno primeniti u manje kompleksnim slučajevima, kao i slučajevima manje vrednosti. Primera radi, može biti korisno razviti sistem za automatizovano donošenje odluka u nekim vrstama prekršajnog postupka, kao što su saobraćajni prekršaji. U Srbiji je poznat i slučaj „Okolo Sokolovo“, jedinstveni sistem kamera na specijalizovanim vozilima koje obavljaju kontrolu saobraćaja i kontrolišu propisno, odnosno nepropisno parkiranje u Beogradu. Ovaj sistem samostalno snima vozila, prepoznaje tablice, proverava da li je ispunjen uslov za parkiranje, pa ukoliko nije, upućuje kaznu vlasniku vozila. Da bi sistem za automatizovano donošenje odluka mogli da primenimo u okviru nekog sistema, neophodno je da se prethodno izgrade visoke kompetencije samog osoblja, kako bi ono bilo u stanju da kritički razmatra preporuke sistema veštačke inteligencije koje dobija, a ne da ih bezrezervno primenjuju. U tom smislu, neophodno je razviti programe napredne edukacije, koje će adekvatno obučiti osoblje pravosudnih institucija i razviti im veštine potrebne za rad u digitalnom dobu. Ovakav vid edukacije treba da ima za cilj povećanje poverenja u veštačku inteligenciju, ali i upoznavanje sa njenim ograničenjima, te da ukaže na potrebu provere rezultata. S tim u vezi, treba preduprediti situacije da nosioci pravosudnih funkcija olako prihvataju nacрте odluka generisanih od strane sistema veštačke inteligencije. Čak i kada bi se uveli sistemi za automatizovano donošenje odluka, ne bi bilo dovoljno da nosioci pravosudnih funkcija samo potpišu odluku, već je moraju pročitati, detaljno analizirati, te proceniti da li je odluka u skladu sa merodavnim pravom i da li su neophodne odgovarajuće izmene u skladu sa važećim propisima.

5. Rezultati polustrukturisanih intervjua sa nosiocima pravosudnih funkcija i drugim relevantnim akterima u pravosuđu

Polustrukturisani intervjui su sprovedeni tokom septembra 2024. godine preko Zoom aplikacije. U intervjuiima su učestvovali predstavnici relevantnih pravosudnih organizacija, udruženja i organizacija civilnog društva (ukupno sedam organizacija). Trajanje intervjua je bilo oko 45 minuta. Razgovor je poslužio da steknemo utisak kakvo je poznavanje i razumevanje mogućnosti i rizika korišćenja veštačke inteligencije od strane pravosudne

zajednice, kao i koliki je stepen korišćenja sistema veštačke inteligencije od strane zaposlenih u pravosuđu.

U nastavku su neka od pitanja koja su korišćena za vođenje polustrukturisanih intervjuja:

Opšta pitanja u vezi veštačke inteligencije

- SŠta za vas predstavlja veštačka inteligencija?
- Da li ste do sada imali prilike da koristite neke od alata veštačke inteligencije?
- SŠta vas je navelo na korišćenje alata veštačke inteligencije?
- Koji su to bili alati? Koja im je bila svrha? Da li se upotreba tih alata svela samo na testiranje ili te alate koristite u svakodnevnom radu?

Da li su vam u okviru institucije dostupne elektronske ili digitalne verzija presuda, odluka, relevantna sudska praksa, i sl.? Kako izgleda pretraga tih baza ukoliko postoje?

Pitanja u vezi korišćenje alata veštačke inteligencije

-
-
- Za koje poslove koristite alate veštačke inteligencije (npr. čet botove poput ChatGPT-a)? Obavljanje kojih poslova vam oni olakšavaju?
- Da li nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu treba da imaju mogućnost da koriste sisteme veštačke inteligencije u svom radu?
- Dodatna pitanja: Da li im treba ograničiti upotrebu ovih sistema? Da li se Vaš odgovor razlikuje u pogledu različitih funkcija koje zaposleni mogu da obavljaju?
- Koje alate veštačke inteligencije smatrate neprimerenim za korišćenje od strane nosilaca pravosudnih funkcija i zaposlenih u pravosuđu?
- Da li treba da postoje razlike u odnosu na korišćenje alata veštačke inteligencije od strane nosilaca pravosudnih funkcija i drugih zaposlenih u pravosuđu?
- Da li upotreba alata veštačke inteligencije treba da bude transparentna, odnosno da li svako lice, ukoliko je koristilo sistem veštačke inteligencije, to mora i da prijavi? Da li bi trebala da se pravi neka razlika u tom pogledu u odnosu na sudije, javne tužioce, administrativno osoblje u pravosuđu, stranke u postupku, svedoke, veštake, i sl?
- Pitanja u vezi negativnih strana upotrebe veštačke inteligencije u pravosuđu Da li prema vašem mišljenju postoje neki negativni efekti koji mogu proizaći iz upotrebe alata veštačke inteligencije? (primera radi kvalitet dobijenih podataka,

Pitanja u vezi klasifikacija rizika sistema veštačke inteligencije u pravosuđu

- Da li ste se vi lično susreli sa nekim negativnim stranama korišćenja veštačke inteligencije tom obavljanja vašeg posla?
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije u administraciji? Kakav benefit tu vidite? Ima li nekih rizika? (primera radi, upravljanje predmetima, određivanje ključnih reči, sačinjavanje zapisnika i sl)
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije u pravosuđu za prevod teksta? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu?
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije za pisanje pravnih podnesaka? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu?

-
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije za donošenje i pisanje presuda? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu? Pokušajte da zamislite sledeću situaciju: Republika Srbija uvela je virtuelnog asistenta po imenu "PravdAI za sve!" koji koristi veštačku inteligenciju. Funkcija ovog sistema prvenstveno je usmerena ka korisnicima usluga pravosuđa, i cilj mu je da olakša kompleksne procese i informiše korisnike o procedurama za ostvarivanje njihovih prava. Kada neki građanin misli da mu je povređeno neko pravo, on se prvo konsultuje sa AI sistemom i informiše koji su naredni koraci za ostvarivanje tog prava. Kakav je vaš stav prema ovom pitanju? Možete li da izdvojite neke od benedita postojanja i masovne upotrebe ovog sistema? A rizike?
- Nosioци pravosudnih funkcija i njihovi saradnici se u svakodnevnom radu susreću sa velikim brojem slučajeva koji podrazumevaju (nekada i rutinizovano) pretraživanje relevantnih izvora prava, sudske i javnotužilačke prakse. Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije u svrhu pretraživanja relevantnih izvora prava? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu? Da li bi ovaj sistem mogao doprineti povećanju objektivnosti i tačnosti podataka?
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije u svrhu određivanja prioritizacije i klasifikacije slučajeva u pravosuđu? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu?
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije u svrhu određivanja težine slučajeva? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu?
- Sistemi AI se veoma često koriste u procesu evaluacije zaposlenih u različitim industrijama i granama privrede, da li možete da zamislite da rad i unapređenja nosilaca pravosudne funkcije (i drugih zaposlenih u pravosuđu) zavisi od evaluacije koju daje sistem veštačke inteligencije? Šta vidite kao glavni izazov u ovom procesu?
- Koji su rizici u tom pogledu?
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije u svrhu ocenjivanja pouzdanosti dokaza u pravnim postupcima? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu?
- Da li smatrate da je prihvatljivo/korisno koristiti sisteme veštačke inteligencije u svrhu predviđanja ishoda postupka? Da li biste identifikovali i neke rizike u tom pogledu?
- Kakav je vaš stav prema sistemima veštačke inteligencije za podršku odlučivanju u pravosudnim procesima? Na koji način bi ovakvi sistemi mogli pomoći nosiocima pravosudnih funkcija u donošenju odluka? Koje rizike vidite u prekomernom oslanjanju na sisteme veštačke inteligencije u ovom kontekstu? Kako bi ovo moglo uticati na autonomiju pravosuđa?
- Kako se osećate u vezi s upotrebom AI sistema za automatizovano donošenje odluka? Koje su, po vašem mišljenju, prednosti i izazovi u primeni ovakvog sistema? Na koje postupke bi se eventualno mogla primeniti automatizacija odlučivanja?
- Kada biste imali mogućnost da koristite bilo koji sistem veštačke inteligencije u svom svakodnevnom radu, koji bi to sistem bio? Dodatna pitanja: Kakve bi bile njegove mogućnosti? U kojim konkretno poslovima bi vas taj sistem zamenjivao ili vam olakšavao posao?

Pitanja u vezi regulisanja upotrebe veštačke inteligencije u pravosuđu

- Da li u vašoj organizaciji postoje pravila ili smernice na koji način treba koristiti alate veštačke inteligencije?
Da li je smatrate da je korišćenje alata veštačke inteligencije potrebno pravno
- regulisati na neki način - kroz regulisanje putem zakona ili kroz etičke kodekse i smernice na opštem ili specifičnom nivou?

Pitanja u vezi edukacije o veštačkoj inteligenciji u pravosuđu
• Da li smatrate da pravila/smernice (ukoliko bi postojale) trebalo da se razlikuju za sudije, tužioce i ostale zaposlene u pravosuđu? Ako da, na koji način?

- Da li su vam obezbeđene obuke ili treninzi u vezi sa upotrebom alata veštačke inteligencije?
Da li smatrate da su takve obuke korisne?
Na koji način bi edukacija trebala da se sprovodi? U kom formatu?
Šta mislite da bi trebalo da bude u fokusu takvih edukacija usmerenih ka nosiocima pravosudnih funkcija i zaposlenima u pravosuđu (uvodni kurs u veštačku inteligenciju, etički kurs koji obuhvata korišćenje alata veštačke inteligencije, prompt inženjering, mogućnosti alata veštačke inteligencije i njen potencijal u pravosuđu, rizici korišćenja veštačke inteligencije u pravosuđu i alati za određivanje/klasifikovanje rizika veštačke inteligencije)?

Zaključna pitanja

- Šta smatrate ključnim faktorom za uspešnu integraciju sistema veštačke inteligencije u pravni sistem? Obuka, regulativa, etički standardi?
Da li postoji nešto specifično u vezi sa AI u pravosuđu o čemu biste želeli da diskutujemo, a što nismo pokrili tokom ovog intervjua?

Generalni utisak nakon intervjua je da se prepoznaje generacijski jaz kada govorimo o poznavanju i korišćenju tehnologija uopšte, a onda i sistema veštačke inteligencije, dok je vidno da organizacije civilnog društva, kao i advokatske kancelarije imaju već razvijene dobre prakse koje se tiču ulaganja u obrazovanje i deljenje znanja iz oblasti veštačke inteligencije.

Ispitanici su generalno saglasni da bi administrativni tok predmeta mogao da bude podržan različitim alatima veštačke inteligencije i da bi se time pružila dodatna podrška administrativnom osoblju smanjujući im obim posla. Upotrebom sistema veštačke inteligencije u svom aspektu bi se doprinelo boljem planiranju i organizaciji vremena administrativnog i pomoćnog osoblja u pravosuđu. Benefit upotrebe sistema veštačke inteligencije ispitanici vide prilikom upravljanja predmetima koje u svakom trenutku može pružiti verodostojnu informaciju gde se predmet nalazi, primera radi da li je u pisarnici kod obrađivača ili je kod nosioca pravosudne funkcije, i sl. Trenutno, praksa vođenja predmeta nije ujednačena, te se od suda do suda razlikuje način na koji se vode određena dokumenta.

Takođe, veliku korist od upotrebe veštačke inteligencije ispitanici su prepoznali i prilikom sačinjavanja izveštaja o radu organa, odnosno redovnih izveštaja o postupanju u predmetima koji se izrađuju na godišnjem nivou. Sistemi veštačke inteligencije koji bi prikupljali i obrađivali podatke potrebne za sačinjavanje izveštaja o radu bi se mogli svrstati

među nisko rizične sisteme imajući u vidu da bi oni obrađivali slučajeve i pravili relevantne statistike, te izrađivali preliminarne statističke izveštaje o radu u pravosuđu, koje bi, na kraju, zaposleni u pravosuđu samo proveravali i odobravali.

Naglašen je zahtev transparentnosti kriterijuma za raspodelu predmeta. Pre razmatranja korišćenja upotrebe sistema veštačke inteligencije za svrhe raspodele ili ocene rada nosilaca veštačke inteligencije moraju da se unaprede već postojeći kriterijumi za raspodelu predmeta, odnosno ocenu njihovog rada. Veliki problem je što jedan deo kolektiva može da bude preopterećen velikim brojem predmeta, dok nekolicina može biti rasterećenija uz relativno manji broj predmeta.

Ispitanici su prepoznali da sistemi veštacke inteligencije ne mogu sprovesti adekvatno istraživanje, odnosno pretraživanje relevantnih izvora prava ukoliko nema pristup bogatim pravnim bazama podataka. Pojedini ispitanici su mišljenja da javan rad sudstva ne znači samo dopuštanje javnosti da prisustvuje nekim ročištima, već podrazumeva i objavljivanje odluka, odnosno dostupnost javnosti odluka i svih drugih relevantnih materijala u vezi sa radom pravosuđa.

Tokom intervjua je u više navrata napravljeno poređenje između korišćenja sistema veštačke inteligencije i dosta rasprostranjene upotrebe obrazaca, odnosno šablona/pelcera za pisanje podnesaka. Ispitanici su stava da i najjednostavniji podnesak treba da bude obrađen i napisan od strane čoveka, a ne od strane sistema veštačke inteligencije. Krajnji zaključak je da se nipošto ne sme isključiti ljudski faktor u postupku donošenja odluka, te da je nadzor čoveka nad radom sistema veštačke inteligencije neophodan.

Što se tiče razvoja virtuelnih asistenata, ispitanici generalno misle da je to ideja koja je dosta korisna i primenjiva u našem sistemu. Do sada su već izrađeni brojni priručnici i vodiči u cilju razumevanja pravosudnog sistema, pre svega od strane organizacija civilnog društva. Neke od organizacija su preduzele i konkretne korake razvijajući Info kioske u institucijama pravosuđa gde građani imaju priliku da se upoznaju sa rasporedom prostorija same institucije, fazama parničnog i vanparničnog postupka i sl. Virtuelni asistenti bi mogli da se treniraju koristeći već izrađene vodiče i studije u vezi sa radom pravosuđa, baze pozitivnopravnih propisa, kao i baze sudske i javnotužilačke prakse, te bi mogli da doprinesu da se neuke stranke upoznaju sa osnovnim informacijama u vezi postupka u kome učestvuju. Naglašeno je da virtuelni asistenti moraju pružati nedvosmislenu napomenu da je njihov odgovor samo upućujući, te da se uvek preporučuje angažovanje advokata koji bi im pružio adekvatan pravni savet.

Na kraju, neophodna je adekvatna edukacija zaposlenih u pravosuđu, imajući u vidu sve rizike koje sistemi veštačke inteligencije nose, moguće greške i halucinacije koje može da prouzrokuje. Ukazano je na primenu loših praksa u nekim zemljama gde su sudije počele da čitaju samo izreke presuda, a ne integralno celokupan tekst presude, što može veoma škoditi ujednačavanju sudske prakse i dovesti do neujednačene primene prava. Pored edukacije, neophodna je i pravno tehnička podrška. Istina je da se sistemi veštačke inteligencije konstantno usavršavaju i da je rezultat koji oni generišu sve kvalitetniji, ali da bi čovek mogao da izvrši ispravnu kontrolu rezultata, on mora ovladavati veštinama i znanjima iz konkretne materije da bi bio u mogućnosti da verifikuje rezultat.

Čini se da dobre prakse koje su uspostavile organizacije civilnog društva i pojedine advokatske kancelarije korporativnog sektora treba preneti na pravosuđe, te staviti akcenat

na dodatnu edukaciju u ovoj oblasti i upoznavanje zaposlenih u pravosuđu sa potencijalima, ali i rizicima sistema veštačke inteligencije.

6. Preporuke za razvoj i upotrebu sistema veštačke inteligencije u pravosuđu

AI Act uvodi klasifikaciju sistema veštačke inteligencije prema riziku koji ti sistemi mogu da prouzrokuju. Propisani standardi i osnovna pravila ove uredbe se odnose na sve sisteme veštačke inteligencije, dok, bi, u slučaju da su rizici razvoja i primene nekog sistema veći, morala da se poštuju i pojedina dodatna pravila. U našoj analizi pošli smo od ideje da se ispita potencijal onih sistema veštačke inteligencije koji najviše mogu da koriste pravosuđu, i to nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima, upravi nadležnih institucija, i građanima, kao primarnim korisnicima usluga pravosudnog sistema. Lista sistema koji mogu dovesti do efikasnijeg rada pravosuđa je predstavljena i opisana u prethodnom delu. Razume se, postoje i drugi potencijalno korisni sistemi, koji mogu koristiti advokatima i pravnicima uopšte u lakšem i efikasnijem obavljanju njihovih svakodnevnih poslova, ali smo stava da država ne bi trebala da bude inicijator razvoja svih sistema veštačke inteligencije u pravosuđu, već razvoj sistema koji su usmereni na pomoć pretežno advokatskim kancelarijama treba prepustiti tržištu i privrednim subjektima, koji će imati interes da ovakve sisteme razviju i koriste u praksi. Težnja pravosudnog sistema treba da bude razvoj nisko rizičnih sistema veštačke inteligencije, odnosno onih alata koji pomažu pravosuđu da budu efikasnije, a koji nose nizak rizik upotrebe. Ključno je da čovek održi kontrolu nad radom sistema i da donosilac konačne odluke bude sam čovek. Zadatak sistema veštačke inteligencije ne treba da bude da donosi presude, već da uspostavi mehanizam za podršku implementaciji procesnih rešenja koja doprinose bržem i efikasnijem radu celokupnog pravosudnog sistema. Kao takvi, neinvazivni, pomoćni alati, oni bi bili široko prihvaćeni među nosiocima pravosudne funkcije, njihovim saradnicima, predstavnicima izvršne vlasti, kao i samim korisnicima pravosudnog sistema. Ovo je u skladu sa opštim ciljem Strategije razvoja pravosuđa za period 2020-2025. godine koji predviđa dalje jačanje pravne države, dostupnosti pravde i pravne sigurnosti u svrhu kvalitetnog i efikasnog ostvarivanja zaštite prava i sloboda građana i podizanja nivoa poverenja u pravosudni sistem. Razvoj i korišćenje sistema veštačke inteligencije, kao i drugih korisnih alata za rad u pravosuđu, mora imati eksplicitnu saglasnost nadležnih organa. Tako, kada govorimo o sudstvu, Vrhovni sud je nadležni organ koji treba da stavi na raspolaganje sudsku praksu i druge relevantne podatke na osnovu kojih će se razvijati ovi sistemi, dok će Ministarstvo pravde dati konačan sud i suglasnost za korišćenje konkretnog sistema u praksi sudova.

veštačke inteligencije, izdvojićemo **pet preporuka**, odnosno preporučenih daljih koraka za Nakon prethodno izložene detaljne analize i predstavljene klasifikacije rizika sistema razvoj i upotrebu sistema veštačke inteligencije u pravosuđu. One se baziraju na identifikovanim alatima koje bi bilo najlakše implementirati u rad pravosuđa. To su, pre svega, oni sistemi koji su klasifikovani kao sistemi niskog rizika. Dodatno, to su i neki sistemi ograničenog rizika, čija implementacija je opravdana, ali pod određenim uslovima, odnosno posle detaljnih analiza rizika i uspostavljanja odgovarajućih mera, koji bi bili usklađeni sa AI Act-om. Preporuke su sledeće:

-
- Neophodno je kreiranje baze svih dosadašnjih postupaka koji su se vodili pred pravosudnim institucijama kroz razvoj sistema veštačke inteligencije koji bi pomogao procesu anonimizacije svih dostupnih podataka. Korisno bi bilo pružiti podršku upravi pravosudnih institucija, te razviti one sisteme
- veštačke inteligencije koje mogu da pomognu upravi u početnim fazama postupka, od prijema do raspodele predmeta. Korisno bi bilo pružiti podršku pomoćnom osoblju
- koje direktno saraduje sa nosiocima pravosudnih funkcija. Korisno bi bilo pružiti podršku nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima u pogledu pretrage
- pravnih izvora i ranije prakse.
- Korisno bi bilo pružiti podršku građanima kroz razvoj alata veštačke inteligencije u vidu virtuelnog asistenta, koji bi njima, kao korisnicima usluga pravosuđa, pružali osnovne (proceduralne) informacije u vezi ostvarivanja njihovih prava.

Kreiranje baze podataka kroz anonimizacije svih dostupnih podataka

Kao prethodni korak razvoja nekog sistema veštačke inteligencije neophodno je prikupiti relevantne podatke koje ćemo pohraniti u taj sistem, odnosno podatke na osnovu kojih će taj sistem biti treniran. Do sada su već postojali pokušaji kreiranja baze podataka sudskih i javnotužilačkih odluka, međutim ti projekti nisu do kraja uspešno realizovani. Ključan preduslov za kreiranje adekvatne baze podataka je da se svi lični podaci koji se unose u nju anonimizuju. Što znači da je anonimizacija podataka, a pre svega sudske i javnotužilačke prakse bitan korak za izgradnju baze podataka, koja kasnije može da se koristi u razne svrhe prilikom razvoja sisteme veštačke inteligencije.

Korisno bi bilo anonimizovati sve dostupne odluke na način da te odluke ne gube kontekst i da omoguće čitaocu da lako čita i prati sled odluke. Primera radi, mogu se osmisliti neka tipična sprska imena i prezimena kojim će biti zamenjeni lični podaci tužioca, tuženog, kao i trećih lica, na jedan univerzalan način. Tužilac se uvek može označavati sa Marko Marković, tuženi sa Petar Petrović, svedok 1 sa Marija Milić, svedok 2 sa Nikola Nikolić, veštak 1 sa Ivona Ivanović, i sl. Naravno, mogu se koristiti druga imena, ili simboli, pa je alternativa da se tužilac obeleži sa „AA“, tuženi sa „BB“, treća lica sa „C1“, „C2“, „C3“ ...

Razvoj sistema veštačke inteligencije koji bi anonimizovao sudske i javnotužilačke odluke bi bio jako koristan alat. Prvu verziju anonimizacije bi u potpunosti mogla da radi veštačka inteligencija, dok bi pomoćno osoblje iz suda, odnosno tužilaštva radilo verifikaciju anonimizacije.

Trenutno postoji repozitorijum od preko 300,000 sudskih odluka, koja može da se pretražuje putem kreiranih upita i ključnih reči. Međutim, anonimizovano je i analizirano samo oko nekoliko hiljada odluka. Potrebno je nadograditi taj sistem i proširiti licencu kako bise dobila veću raspoloživost odluka koje bi se razmatrale. Sistem treba dodatno razraditi i adekvatno trenirati.

Podrška upravi pravosudnih institucija za obavljanje administrativnih poslova u početnim fazama postupka

Podrška upravi pravosudnih institucija za obavljanje administrativnih poslova je jako važna, naročito u početnim fazama postupka, od prijema preko zavođenja do raspodele predmeta. Prilikom upravljanja predmetom i zavođenja predmeta veliku ulogu igraju zaposleni u upravi pravosudnih organa. U trenutkom sistemu, odluke se označavaju putem ključnih reči. Problem je što su ključne reči prethodno definisane, a veliki broj ključnih reči nemaju ni jedan primer, što označava da ključne reči nisu dobro postavljene. Ukoliko bi se razvio sistem za podršku kreiranja ključnih reči, zadatak AI sistema bi bio da nakon analize odluke, predloži ključne reči, ili napravi procenu prethodno utvrđenih ili predlog za dodavanje još neke ključne reči. Ključne reči su obično veoma široko postavljene, pa onda ni pretraga mašinskog učenja *supervised learning* koji bi bio hranjen sa dobrim primerima na osnovu prethodnih ključnih reči ne može da bude precizna, što otežava pretraživanje. Sistem kojih si sistem mogao da proceni i predloži ključne reči bi značajno pomogao rad pomoćnom i stručnom osoblju pravosudnog sistema.

Sistemi za upravljanje predmetima mogu biti velika investicija u početnoj fazi, dok je kasnije trošak sve manji, i svodi se samo na niske troškove održavanja ovakvog sistema koje treba na vreme predvideti u budžetu. Tradicionalno, ulaganje u ljudske resurse košta jednako svaki mesec za isti nivo učinka, dok bi ulaganje u sistem za upravljanje predmetima predstavljalo jednokratno ulaganje, a osoblje bi moglo da se usmeri na druge aktivnosti u cilju bolje podrške nosiocima pravosudne funkcije. Takođe, sistem je moguće vremenom unapređivati i dodavati mu dodatne funkcije u cilju povećanja njegove efikasnosti.

Podrška saradnicima nosilaca pravosudnih funkcija

Rad u pravosudnom sistemu ne može da funkcioniše bez direktne saradnje između nosioca pravosudnih funkcija i njihovih saradnika, koji im pružaju pomoć u radu. To su pre svega zapisničari, beležničari, druge službe u upravi. Za neke faze postupka u pravosuđu je rad pomoćnog i stručnog osoblja ključan.

Ipak, u Strategiji ljudskih resursa u pravosuđu mapiran je problem nedostatka pomoćnog osoblja, tačnije primećeno je da odobren broj sudijskih i tužilačkih pomoćnika u radnom odnosu ne odgovara stvarnim potrebama. Sistemi veštačke inteligencije ovde mogu dosta pomoći prilikom obavljanja određenih administrativnih poslova, kao što su sačinjavanje zapisnika sa ročišta, priprema sažetaka, i sl.

Podrška nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima u pogledu pretrage pravnih izvora i ranije prakse

Sistemi veštačke inteligencije mogu pružiti značajnu podršku nosiocima pravosudnih funkcija i njihovim saradnicima pre svega u pogledu pretrage pravnih izvora i ranije sudske i javobeležničke prakse. Ovakvi sistemi mogu automatski analizirati ogromne baze podataka, pronalaziti primenjive pravne propise i relevantne presedane, te ih predlagati sudijama i javnim tužiocima za primenu u nekom konkretnom slučaju. Time bi se omogućio brži pristup informacijama, što bi doprinelo efikasnosti pravosuđa.

AI sistemi moraju biti trenirani na bogatim pravnim bazama podataka kako bi pružili relevantne i tačne informacije. Kvalitet podataka koji se koristi za treniranje ovih sistema direktno utiče na njihovu preciznost i pouzdanost, pa je naročito važno da se koristi veliki broj proverenih i pouzdanih pravnih dokumenata, sudske i javnotužilačke prakse, kao i drugih izvora prava. Jedan od ključnih zahteva za korišćenje AI sistema treniranih na ovakvim podacima je prethodno opisana anonimizacija podataka. Kako bi se zaštitila privatnost građana čiji se podaci nalaze u materijalima kojima se trenira sistem, neophodno je da sistemi veštačke inteligencije uklone sve lične podatke iz svih dokumenata pre nego što se oni iskoriste u analitičke svrhe, i to u skladu sa propisima o zaštiti podataka, kao i drugim relevantnim pravnim propisima. Edukacija zaposlenih u pravosuđu u vezi sa korišćenjem sistema veštačke inteligencije je od presudnog značaja. Ova obuka bi trebalo da obuhvati kako tehničke aspekte korišćenja sistema, tako i razumevanje pravnih i etičkih aspekata njihovog korišćenja. Sudije i pravnici moraju biti svesni ograničenja i mogućih rizika AI sistema. Odgovornost za konačnu odluku i primenu odgovarajućih izvora prava ostaje na nosiocima pravosudnih funkcija, što znači da će alati veštačke inteligencije u ovom slučaju služiti samo kao podrška, a ne kao zamena za nosioce pravosudnih funkcija.

Podrška građanima kroz razvijanje virtuelnih asistenata u cilju olakšavanja ostvarivanja njihovih prava

Nakon neophodne anonimizacije ličnih podataka koji se unose u bazu podataka, preporuka bi bila da se razvije sistem veštačke inteligencije koji bi služio građanima i koji bi im pružao osnovne informacije u vezi rada pravosudnog sistema. Za građane bi korisne informacije bile odgovori na često postavljena pitanja advokatima, među kojima su određivanje nadležnosti, neophodni koraci za pokretanje spora, iznos taksi, i sl. AI sistem ne bi rešavao specifične slučajeve, već bi bio obučen da daje opšte informacije. Ovakav sistem ne bi pružao pravne savete, već bi isključivo pružao pravnu podršku građanima u vidu davanja informacija.

Korisno bi bilo da AI sistem bude treniran na velikoj količini podataka, koji bi uključivali relevantne pravne propise, praksu sudova i tužilaštva, često postavljena pitanja sa sajtova pravosudnih organa, kao i druga često postavljena pitanja advokatima, i sl. Cilj je da AI sistem bude sposoban da odgovara na pitanja koja bi građani inače postavljali advokatima, do čijih odgovora nije moguće doći jednostavnim pretragom na internetu. Ovakav sistem bio bio u službi građana i omogućavao bi im lakši pristup pravdi i ostvarivanju njihovih prava.

Na samom kraju, treba još jednom naglasiti potrebu da se osigura finalna verifikacija rezultata od strane čoveka. Sistemi veštačke inteligencije mogu i treba da podržavaju, a ne da zamenjuju nosioce pravosudnih funkcija.

Ova publikacija je pripravljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije, ni Saveta Evrope.

SRP

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i odživi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svoji granica.

www.europa.eu

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope